

Säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara i ett 10-årsperspektiv

JOHAN TEJPAR, KAROLINA GASINSKA

Säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara i ett 10-årsperspektiv

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Försvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1000 anställda varav ungefär 800 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot och hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

FOI
Totalförsvarets forskningsinstitut
164 90 Stockholm

Tel: 08-55 50 30 00
Fax: 08-55 50 31 00

www.foi.se

FOI-R--3537--SE
ISSN 1650-1942

December 2012

Johan Tejpar, Karolina Gasinska

Säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara i ett 10-årsperspektiv

Bild/Cover: (Johan Tejpar, bilden är manipulerad)

Titel	Säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara i ett 10-årsperspektiv
Title	The security development in Sub-Saharan Africa in a 10-year perspective
Rapportnr/Report no	FOI-R--3537--SE
Månad/Month	December
Utgivningsår/Year	2012
Antal sidor/Pages	65 p
ISSN	1650-1942
Kund/Customer	Försvarsmakten
Projektnr/Project no	E11488
Godkänd av/Approved by	Maria Lignell Jakobsson
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. All form av kopiering, översättning eller bearbetning utan medgivande är förbjuden

This work is protected under the Act on Copyright in Literary and Artistic Works (SFS 1960:729). Any form of reproduction, translation or modification without permission is prohibited.

Sammanfattning

Denna rapport ger en överblick över den strategiska utvecklingen i Afrika söder om Sahara i ett tioårsperspektiv framåt i tiden. Rapporten utgår från Afrikas heterogenitet, med stora skillnader mellan regioner och stater. Bilden av hur säkerhetssituationen kommer att utvecklas i det studerade området är komplex. Skillnaderna avseende exempelvis välstånd, förmåga att hantera resurser, demokratisk utveckling, säkerhetspolitiska relationer, etc. kan utgöra en grogrund för konflikter men även skapa förutsättningar för samarbeten.

Rapporten belyser därför regionala aktörer såväl som olika regioner. Detta följs av en presentation av olika tematiska frågor, så som demokratisk utveckling, militär utveckling och utvecklingen av Afrikas regionala säkerhetsarkitektur. Därefter förs en diskussion kring centrala externa aktörer, så som EU, USA och Kina. Rapporten avslutas med en rad slutsatser kring Afrikas säkerhetspolitiska läge i ett tioårsperspektiv. Rapporten är framtagen av analytiker vid FOI:s Afrikagrupp som stöd för Försvarsmaktens perspektivplaneringsprocess.

Nyckelord: Afrika söder om Sahara, framtidsstudier, säkerhetspolitik

Summary

This report gives an overview of the strategic development in Sub-Saharan Africa, from a ten-year perspective. The report takes its departure in Africa's heterogeneity, with great differences in and between states and regions. The way in which security-related issues will develop is complex. Looking at e.g. economic welfare, capacities to manage resources, democratic development, security policy, etc., these areas differ depending where in Africa one study them, and can pose a force for cooperation and peace as well as for deepened conflict.

There is, hence a need to study security from different angles and this report structure the analysis by regional actors and regions, thematic issues and external actors. In the final chapter, the report concludes the findings regarding the security situation from a ten-year perspective.

The report was commissioned by the Swedish Armed Forces, as input to the long-term planning process, and was written by Analysts from the FOI African Security Study Team.

Keywords: Sub-Saharan Africa, Future Studies, Security Policy

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	Syfte och avgränsningar.....	7
1.2	Metod.....	8
1.3	Disposition.....	10
2	Regionala fördjupningar	11
2.1	Östra Afrika	11
2.2	Västra Afrika.....	13
2.3	Centralafrika	14
2.4	Södra Afrika.....	16
2.5	Västra Sahel-regionen.....	17
3	Tematiska fördjupningar	19
3.1	Demokratiutveckling & institutionell kapacitet	19
3.1.1	Demokratiutveckling.....	19
3.1.2	Relationer mellan medborgare och politiker	20
3.1.3	Institutionell kapacitet.....	21
3.2	Socioekonomisk utveckling	22
3.2.1	Ökad urbanisering och växande klyftor.....	22
3.2.2	Ekonomisk utveckling.....	23
3.2.3	Kvinnor och mäns olika roller	25
3.2.4	Hälsa	25
3.3	Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologi.....	26
3.3.1	Informationssamhället	26
3.3.2	Cybersäkerhet.....	27
3.4	Regionalt säkerhetssamarbete	27
3.4.1	AU:s freds- och säkerhetsförmågor	28
3.4.2	Centrala utmaningar för AU avseende APSA	30
3.5	Militär utveckling.....	31
3.6	Växande organiserad kriminalitet.....	32
3.6.1	Transnationella flöden (knark, vapen, människor)	32
3.6.2	Gängrelaterade konflikter	33

3.7	Terrorism	33
3.8	Naturresurser	34
3.8.1	Ökad konkurrens om resurser	34
3.8.2	Resursförvaltning	35
3.8.3	Miljörelaterad kriminalitet	36
4	Externa aktörer	37
4.1	EU i Afrika	38
4.2	Kina i Afrika	39
4.3	USA i Afrika	40
4.4	Stater vars intressen i Afrika ökar	40
4.4.1	Ryssland	40
4.4.2	Indien	41
4.4.3	Brasilien	42
4.4.4	Turkiet	42
4.5	Andra aktörer	43
5	Slutsatser	44
6	Referenser	48
Bilaga 1: Africa in 20 years – Brainstorming on Security Challenges		51
Bilaga 2: Mötesuppteckning från expertdiskussion om säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara, 10 september 2012		57

1 Inledning

Utvecklingen på den afrikanska kontinenten är dynamisk och samhällsförändringar sker i snabb takt. Som del i det arbete Försvarsmakten gör för att bättre kunna bedöma behov och anpassa sina förmågor på sikt har Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) getts i uppdrag att studera utvecklingen i Afrika, Mellanösternregionen (MENA) och Kina.

Denna studie utgör en del i detta uppdrag och avgränsas till att studera utvecklingen i Afrika söder om Sahara; vilka är trenderna och händelseutvecklingarna som kan påverka säkerhetsutvecklingen i detta område på tio års sikt?

1.1 Syfte och avgränsningar

Detta är en framtidsstudie som syftar till att ge en överblick över utvecklingen i Afrika söder om Sahara på 10 års sikt och dess potentiella konsekvenser för säkerhetsutvecklingen samt förutsättningar för framtida insatsförmågor. FOI genomförde 2009 en liknande studie för Försvarsmakten, då gällande hela Afrika,¹ medan denna framtidsstudie avgränsas till Afrika söder om Sahara. Detta geografiska område definieras som de 49 afrikanska stater som inte har kust mot Medelhavet.²

I likhet med 2009 års studie kommer denna studie först att identifiera relevanta trender som kan tänkas påverka säkerhetsutvecklingen på tio års sikt. Vidare kommer denna studie att analysera viktiga händelser som skett sedan 2009 års studie och deras inverkan på säkerhetsutvecklingen. Skillnaderna mellan 2009 års och denna studie tydliggörs i slutsatskapitlet. Det slutgiltiga syftet med underlaget är att bidra till diskussioner om framtida svensk militär förmåga och underlaget skall bl.a. kunna användas för omvärldsanalyser inom Försvarsmaktens perspektivstudie.

Afrika söder om Sahara är ett heterogent område som präglas av stora skillnader avseende befolkning, miljö, ekonomi, sociala förutsättningar, kolonialt arv, säkerhetspolitisk historia, etc. Skillnaderna påverkar uppkomsten och utvecklingen av konflikter och olika säkerhetsrelaterade problem. Det är således svårt att ge en entydig bild av utvecklingen i området, vilket är viktigt att ha i åtanke när man drar slutsatser om den säkerhetsrelaterade utvecklingen.

¹ MacDermott, Justin et al. (2009), *Underlag till PerP: Afrikansk säkerhet i ett 20-årsperspektiv för HKV STRAT LEDA*

² Även Västsahara exkluderas i definitionen. Beroende på vilken organisations definition man använder är dessa stater 48 eller 49 till antalet, eller färre för tidigare år än 2012.

Ett centralt begrepp för denna studie är säkerhet. Det finns olika analysverktyg för att studera säkerhet, såsom paradigmen och analysnivåer (stat, grupp, individ). Då syftet med denna studie är att ta fram ett underlag som är relevant för Försvarsmakten och dess verksamhet läggs fokus på följande:

1. säkerhetsrelaterad utveckling som skulle kunna få sådana konsekvenser att ett internationellt militärt ingripande kan bli aktuellt
2. säkerhetsrelaterade aspekter i en eventuell insatskontext
3. faktorer som på sikt kan få bäring på svensk och europeisk säkerhet

Givet föreliggande ramar för att bedriva denna studie är inte syftet att framställa en komplett lista över faktorer som har säkerhetsrelaterade konsekvenser, utan snarare att ge exempel på utvecklingstendenser inom de fördjupningsområden som bedöms som mest relevanta. Det finns inte heller möjlighet att studera var och en av de 49 staterna utan geografisk täckning eftersträvas genom regionala analyser.

1.2 Metod

Analysmodell

I likhet med 2009 års studie utgår denna studie från den så kallade ART-modellen (Aktörer, Regioner och Teman),³ som Försvarsmakten använder i arbetet med perspektivstudier. Denna modell innebär att relevanta aktörmässiga, regionala och tematiska förhållanden analyseras och syntetiseras.

Aktörer kan vara primära aktörer, sekundära aktörer, tredje-part, indirekta, externa, etc. En annan indelning är globala, regionala och lokala aktörer. I denna studie kommer alla de ovan nämnda aktörstyperna att beröras genomgående i texten i olika utsträckning beroende på relevans. Ett kapitel är dessutom ägnat åt att studera externa aktörer, som i denna studie definieras som aktörer som huvudsakligen är stationerade utanför Afrika.

Avseende *regioner* åsyftas här i första hand geografiska kluster. Dessa kluster kan identifieras efter olika premisser såsom konfliktkluster, allianskluster, kulturella/sociala/etniska kluster eller potentialkluster (t.ex. regionala ekonomier).

Det *tematiska* urvalet eftersträvar att ur ett brett perspektiv identifiera och analysera säkerhetspolitiska konsekvenser av politiska, ekonomiska, militära och sociala förhållanden. Det tematiska urvalet har till stor del skett genom expertdiskussioner där deltagarna har identifierat viktiga trender, samt genom en

³ ART-modellen beskrivs bl.a. i Försvarsmakten (2009), *Det militärstrategiska utfallsrummet: Rapport från Perspektivstudien 2009*. Stockholm: Försvarsmakten

kompletterande litteraturgenomgång där författarna har identifierat teman som bedömts vara relevanta för uppdragsgivaren.

Det bör noteras att valet av teman, regioner och aktörer är en subjektiv process. De utvalda områdena har överlappningar och indirekta kopplingar mellan varandra; vissa områden skulle kunna analyseras under olika rubriker. Syftet är dock inte att metodiskt jämföra olika regioner eller aktörer utan att identifiera de faktorer som är relevanta för Försvarsmakten, varför viss frihet har tillåtits i hanteringen av olika områden.

Expertdiskussioner

I arbetet med att identifiera relevanta studieområden har författarna vid två tillfällen använt sig av externa experter. I samarbete med Uppsala universitet modererade författarna i maj 2012 en workshop⁴ med deltagare från *Peace and Security in Africa Programme* (PASA). Ett 30-tal deltagare från olika afrikanska organ såsom Afrikanska Unionen och *East African Standby Force* deltog.

I september 2012 samlade författarna ca 15 svenska experter och genomförde en strukturerad expertdiskussion.⁵ Deltagarna representerade Regeringskansliet, myndigheter, andra organisationer och näringslivet. Syftet var inte att samla en grupp Afrikaexperter utan att samla experter inom olika tematiska områden för att på så sätt kunna identifiera utvecklingen inom olika områden och koppla den till de förhållanden som råder på den afrikanska subkontinenten.

Övrig informationsinhämtning

Materialet i studien består av öppna källor såsom vetenskapliga artiklar och rapporter från olika tankesmedjor. Litteraturgenomgången är inte fullständig utan bygger i stort på de områden som identifierades under de två expertdiskussionerna. I informationsinhämtningsprocessen har författarna haft som målsättning att använda källor från olika delar av världen och med olika fokus (globalt, regionalt och lokalt).

Den insamlade informationen från såväl expertdiskussionen och workshopen som litteraturgenomgången samt kompletterande intervjuer och seminarier utgör grunden för författarnas analys och syntes. Om inte annat anges så är de bedömningar som görs författarnas egna. I möjligaste mån tar studien även hänsyn till de parallella framtidsstudier som genomförs på FOI, framförallt den om MENA-regionen.

⁴ Denna kommer i studien att refereras till som ”workshop (2012)”

⁵ Denna kommer i studien att refereras till som ”expertdiskussion (2012)”

1.3 Disposition

I detta inledande kapitel har syftet varit att beskriva uppdraget och de ramar som gäller för studien samt redogöra för hur författarna har valt att strukturera och genomföra analysen i denna studie.

I nästföljande kapitel analyseras olika geografiska regioner. Dessa regioner är inte skrivna i sten utan den afrikanska subkontinenten kan delas upp på olika vis. Denna rapport utgår i stort från samma indelning som gjordes 2009. Ett undantag är Sahelregionen vars västra delar har sett en oväntat snabb försämring av säkerhetsläget, varför denna region studeras separat. Även Stora sjöregionen och Afrikas horn skulle kunna studeras separat men då konflikterna där har pågått länge kommer de att beskrivas i avsnitten om centrala- respektive östra Afrika. Alla stater i regionerna studeras inte enskilt utan målsättningen är att de ska fångas upp av den regionala analysen.

I kapitel 3 studeras olika tematiska områden. Flera olika tematiska områden har kopplingar med varandra och områden som inte har en direkt säkerhetskoppling kan ha stor indirekt inverkan på säkerhetsutvecklingen.

I det fjärde kapitlet studerar vi externa aktörer, som i första hand utgörs av andra staters agerande på kontinenten. I vissa fall är de externa aktörerna samarbetsorgan eller företag.

Avslutningsvis, i det femte kapitlet, diskuteras studiens analyser i en sammanfattande syntes. Syftet med denna syntes är att knyta samman de olika studerade områdena, understryka de områden som bedöms som mest relevanta för den säkerhetsrelaterade utvecklingen samt klargöra viktiga skillnader i den säkerhetsrelaterade utvecklingen sedan 2009.

Till studien finns två bilagor. Den första är en resultatredovisning från workshoppen med PASA-gruppen⁶ och den andra är en mer utförlig uppteckning från expertdiskussionen med nationella experter.⁷

⁶ Workshop (2012)

⁷ Expertdiskussion (2012)

2 Regionala fördjupningar

Utvecklingen i och mellan olika geografiska områden kommer att gå i olika takt och i olika riktning. Gränsen mellan vad som är en regelrätt väpnad konflikt och en fredlig situation kommer troligen att tänjas och osäkerheten på kontinenten bedöms i större utsträckning komma att utgöras av konflikter som präglas av antagonistiska grupper såsom väpnade grupper med olika intressen, eller av organiserad kriminalitet.⁸

2.1 Östra Afrika

I över två decennier har Somalia härjats av inomstatliga konflikter och saknat en centralregering med kontroll över statens territorium.⁹ Trots att den politiska processen har utvecklats i positiv riktning tyder mycket på att problemen kommer att kvarstå framöver, främst på grund av avsaknad av statlig kontroll över stora delar av staten men även på grund av de regionala dimensioner som speglar konflikten i Somalia.

Flera av Somalias grannstater har intressen i landet och kommer troligtvis fortsätta att spela en roll i konflikten. Etiopien och Eritrea har bedrivit ett proxykrig i Somalia¹⁰ och mycket av utvecklingen i landet bedöms ha sin grund i hur Eritrea och Etiopien engagerar sig i Somalia. Inte heller konflikten mellan Etiopien och Eritrea bedöms få en lösning inom en snar framtid. Det finns en risk att Etiopiens premiärminister Meles Zenawis bortgång 2012 kan leda till en ökad instabilitet på längre sikt om flera grupper i landet tar tillfället i akt för att försöka öka sitt inflytande.

Flertalet av de stater som har en direkt roll i Somalia, exempelvis Kenya, bedöms fortsatt efterfråga internationellt fredsfrämjande stöd. Syftet skulle vara att bättre förmå att upprätthålla säkerheten till lands och till havs, då bland annat problem med sjöpirater förväntas kvarstå som fenomen, men minska i omfattning.¹¹

En utveckling med transnationella konsekvenser rör den växande mängd flyktingar som uppehåller sig i regionen. Det finns en risk för att nya

⁸ Området kring Nilen har exkluderats i detta kapitel men behandlas i avsnittet *Naturresurser*. I avsnittet om västra Afrika har Sahel-regionen avgränsats bort då denna region studeras i ett separat avsnitt. Det finns dock tydliga kopplingar mellan Sahel och västra Afrika och traditionellt sett har västra Sahel inbegripits som en del av västra Afrika och hade vi exempelvis skurit analysen efter medlemskap i *The Economic Community of West African States (ECOWAS)* hade de västra Sahel-staterna snarare bäst analyserats i detta avsnitt

⁹ Skeppström, Emma (2012), *Ett gyllene tillfälle? Den politiska utvecklingen i Somalia*, FOI Memo 4087

¹⁰ Ibid.

¹¹ Expertdiskussion (2012)

terroristceller med förankring i Al-Shabab och Al-Qaida uppstår bland dessa flyktingar, vilket kan leda till en ökning av terroristattacker i regionen samt öka motstånd mot att ta emot fler flyktingar.

Konsekvenserna av delningen av Sudan bedöms fortsatt omges av osäkerhet. Relationen mellan Sudan och Sydsudan bedöms komma att präglas av friktioner och spänningar vilka kan ta sig uttryck i väpnade aktioner. Gränsområdena mellan Sudan och Sydsudan bedöms förbli instabila, även om parterna uppnår en överenskommelse om gränsdragningen.

Östra Afrika har blivit föremål för hög aktivitet avseende utforskning av oljefyndigheter sedan Anadarko Petroleum Corporation 2010 upptäckte stora gasfyndigheter utanför Moçambique.¹² Områden med utökad sökning efter och exploatering av olja bedöms bli ett allt mer attraktivt mål för antagonistiska grupper såsom rebeller eller terrorister. Ogaden-regionen i Etiopien och Turkana-regionen i Kenya är två exempel där attacker mot oljeföretag kan tänkas fortsätta.

Gemensamt för regionen är känsligheten för väderrelaterade kriser. Regeringarnas kapacitet att stå emot effekterna av extrema väderförhållanden kommer sannolikt att öka, men matbrist och okontrollerad urbanisering som följd förblir troligen problematiska faktorer.¹³ Flyktingströmmarna i östra Afrika kan leda till ökad konkurrens om mark och andra resurser, driva social oro och därmed även leda till lokala konflikter som riskerar eskalera i större konflikter.

De regionala institutionerna inom fred och säkerhet bedöms förbli relativt svaga i östra Afrika, inte minst på grund av de många olika problem- och konfliktdimensioner som präglar regionen samt avsaknad av en stark ledande stat som kan hantera konfliktförebyggande åtgärder.

Erfarenheter från det regionala samarbetsorganets *the Intergovernmental Authority on Development* (IGAD) fredsprocesser i Sudan och Somalia visar på organisationens brister. Det saknas både tillräckligt politiskt inflytande och resurser för att skapa förutsättningar för en fredsprocess och minska incitamenten för krig.¹⁴

Den Östafrikanska gemenskapen, *The East African Community* (EAC), bedöms få ett ökat inflytande inom fredsfrämjande insatser i regionen. Det mellanstatliga samarbetsorganet genomförde tillsammans med *The United States Africa Command* (USAFRICOM) under 2011 *Natural Fire II*, en militär övning med

¹² Civil Military Fusion Centre (2012), *Emerging Energy Resources In East Africa* Norfolk: CFC, s.1

¹³ Workshop (2012)

¹⁴ Hull, Cecilia; Skeppström, Emma; Sörenson, Karl (2011), *Patchwork for Peace? Capabilities for Peace and Security in Eastern Africa*, FOI-R--3048--SE, s. 44-45

fokus på bl.a. fredsfrämjande insatser, humanitärt bistånd och katastrofhantering. Liknande övningar har tidigare genomförts i Kenya, Uganda och Tanzania.¹⁵

2.2 Västra Afrika

En av de mer centrala utmaningarna i västra Afrika förblir troligen att stärka statskapaciteten i många av regionens stater. Rådande brister i kapacitet grundas i strukturella svagheter såsom otillräcklig tillgång och kontroll över ekonomiska resurser, etnisk och religiös diskriminering samt elitistisk och exkluderande statsstyrning. Den sistnämnda avser att staterna styrs av ett fåtal personer som har koncentrerat mycket makt kring sig. Till dess att denna och övriga nämnda faktorer bryts eller förbättras bedöms regionen fortsatt vila på en skör plattform.¹⁶

I den så kallade Mano River-regionen¹⁷ kommer troligen det internationella samfundets likväl som den regionala organisationen *The Economic Community of West African States* (ECOWAS) inflytande ha betydelse för utvecklingen. Det finns en risk att nya, mindre, konflikter övergår i inbördeskrig med regionala konsekvenser men så länge det finns internationellt engagemang i området är detta mindre troligt.

En betydelsefull parameter är utvecklingen i den regionala stormakten Nigeria. Nigeria har varit och bedöms förbli en nyckelstat för utvecklingen i ECOWAS och västra Afrika i stort, både genom sin ekonomiska styrka och genom sin stora folkmängd.¹⁸

Under många år har separatiströrelser verkat i Nigerias norra delar. Under 2011-2012 har dessa problem eskalerat och utvecklingen är svårbedömd. Eventuellt kommer de nigerianska styrkorna att försöka slå hårt mot dessa rörelser vilket kan tvinga dem norröver och förvärpa den redan kritiska situationen i Sahel-regionen eller leda till en inbördeskrigsliknande situation i Nigeria.¹⁹

I detta utvecklingsscenario bedöms säkerhetssituationen i det oljerika Nigerdeltat försämrats. Området kommer troligen drabbas av strider och terroristattacker i större utsträckning än vad som tidigare har varit fallet men givet Nigerias

¹⁵ EAC (2011), "EAC, USAFRICOM Joint Military Exercise Opens Tomorrow", East African Community, Nedladdad den 2 okt 2012 från http://www.eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=776:eac-usafricom-joint-exercise&catid=146:press-releases&Itemid=194

¹⁶ Workshop (2012)

¹⁷ Sierra Leone, Liberia, Guinea och Elfenbenskusten.

¹⁸ Crane, Mary (2007), "Security in Nigeria", *Council of Foreign Affairs*. Nedladdad den 2 okt 2012 från <http://www.cfr.org/nigeria/security-nigeria/p10029>

¹⁹ Expertdiskussion (2012)

position i regionen är det inte sannolikt att en sådan utveckling leder till större internationella interventioner.

Möjligtvis kan Nigeria be om internationellt stöd men då handlar det förmodligen om att specialförband med avgränsade uppdrag, såsom att stabilisera oljeproduktion och export, sätts in i området. Internationellt stöd skulle även kunna ges vid ökade attacker till sjöss, något som diskuteras nedan.

I Nigeria, liksom i många andra stater i regionen, har regeringen fördelat ekonomiska medel ojämnt till förmån för större städer. Även om klyftorna inom städerna även är stora är det rimligt att anta att detta kan utöka klyftan mellan jordbrukare och stadsbor, driva många mot städer och skapa okontrollerad stadstillväxt samt vara en bidragande orsak till ökad gängkriminalitet. Denna utveckling talar för att Nigeria inte kommer att ha större kapacitet att bidra med mer internationell fredsfrämjande personal än tidigare. Å andra sidan kan Nigeria vilja verka aktivt för att begränsa separatistströrelsers utbredelse i regionen och prioritera insatser i t.ex. Mali.

Organiserad brottslighet med internationella kopplingar bedöms fortsätta genomsyra många stater i regionen. En spridning av korruption, våld och i vissa fall även väpnade statskupper kan tänkas ske. Ett syfte bedöms vara att få kontroll över de stora ekonomiska transaktioner denna verksamhet genererar.²¹

Antalet attacker till sjöss och allt fler kidnappningar tyder på att utvecklingen i Guineabukten går i samma riktning som den i Adenviken under 00-talet.²² Under 2011 ökade antalet piratattacker med 42 procent jämfört med föregående år.²³ Inte minst är Guineabukten viktig för oljetransporter vilket skulle kunna utgöra skäl för internationellt stöd att bekämpa piratverksamheten. För att öka säkerheten i området är bedömningen att behovet av förmågebyggande insatser är stort, inte minst vad gäller gränsbevakning och sjöövervakning. Externa interventioner, eventuellt med maritimt fokus, bedöms därför som troliga.

2.3 Centralafrika

Det är troligt att Centralafrika kommer att präglas av fortsatt omfattande instabilitet då vissa av staterna i regionen har synnerligen svaga statsmakter. Den historiska spänningen mellan Rwanda och den Demokratiska Republiken Kongo (DRK) bedöms spela en avgörande roll för hur säkerhetssituationen i regionen utvecklas. En försvagad DRK-regering efter 2011 års kritiserade val kommer att utsättas för fler diplomatiska maktkamper med sina grannstater, framförallt har

²¹ Expertdiskussion (2012)

²² Alessi, Christopher (2012), "Combating Maritime Piracy", *Council of Foreign Affairs*, 2012-03-23. Nedladdad den 2 okt 2012 från <http://www.cfr.org/france/combating-maritime-piracy/p18376>

²³ Wiese Bockman, Michelle and Sheridan, Rob (2012), *Pirates Double Gulf of Guinea Attacks – Lured by Tanker Cargoes*, nedladdad från "www.bloomberg.com", 8 mars 2012

både Rwanda och Angola tagit nya positioner. Det finns en risk att dessa maktkamper övergår i väpnade konflikter.

Östra DRK är ett område som präglas av många olika konflikter, i vissa fall med historiska och nutida kopplingar till varandra. På lokal nivå handlar konflikterna ofta om marktvister och etniska spänningar. Dessa grundläggande konfliktorsaker bedöms bestå och kan eskalera till krigsliknande situationer. Det är inte troligt att FN lyckas öka kapaciteten i sin intervention i området och osäkert om den politiska viljan för en kraftfullare intervention finns i EU eller USA.

En särskilt allvarlig faktor som kan förvärra denna konfliktodynamik är de stora mängder av internflyktingar som finns i DRK och Centralafrikanska republiken (CAR). CAR, södra Tchad och norra DRK bedöms utgöra en fortsatt fristad för väpnade grupper då regionen i stort saknar infrastruktur och statliga institutioner samt har väldigt svårtillgänglig terräng. Utöver nämnda länder gäller samma bedömning för Sydsudan.

Rwanda har, trots sin inblandning i konflikten i östra DRK, varit en stabiliserande faktor i Stora sjöområdet. På sikt är det rimligt att president Kagame förlorar makten vilket kan få allvarliga konsekvenser i såväl Rwanda som regionen. Inom Rwandas militär finns tydliga slitningar och i landet lever Hutus under relativt förtryck jämfört med Tutsier. Dessa strukturer skapar mycket spänningar och skulle kunna utgöra en drivkraft till en eskalerande konflikt och destabilisering av regionen.²⁵

Centralafrika har tydliga kopplingar till framförallt östra Afrika och då främst Sydsudan, Sudan och Uganda. Vad gäller den sistnämnda staten är det troligt att ökad exploatering av olja i Albertsjön kommer att anstränga relationerna mellan DRK och Uganda. Olja kommer även att utgöra en orsak till friktion i relationerna med Angola och då framförallt avseende det omstridda fältet *block 14* utanför Pointe Noire i Republiken Kongo.^{26 27}

De två regionala samarbetsorganen *Economic and Monetary Community of Central Africa* (CEMAC) och *Economic Community of Central African States* (ECCAS) präglas båda av för låg kapacitet att kunna hantera konflikter. Medlemsstaterna är generellt sett svaga och det saknas såväl politisk vilja som en gemensam vision över hur den regionala kapaciteten ska utvecklas. Givet att många av staterna har låg nationell kapacitet bedöms inte den regionala kapaciteten öka avsevärt inom loppet av 10 år.

²⁵ Stearns, Jason (2011), Intervju i september 2011

²⁶ Kongo-Brazzaville

²⁷ Ibid.

2.4 Södra Afrika

I södra Afrika finns ett civilsamhälle som är relativt välutvecklat och som bedöms skapa god grund att hantera säkerhetsrelaterade problem med demokratiska medel. En alternativ möjlighet är att förmågan att organisera sig används i ett våldsamt syfte. Denna bedömning tros bli särskilt relevant om medborgarna känner att det demokratiska utrymmet utarmas, något som bedöms ske i viss utsträckning.²⁸

Det finns flera faktorer som kan förändra säkerhetsläget i regionen. Ett scenario är att de enorma klyftorna och svårigheterna att tillhandahålla ekonomiska möjligheter för en växande och urban befolkning utgör en grund för en våldsam utveckling. Den stora skaran ungdomar utan tydliga framtidsutsikter, och som oftast hittas i storstäderna har inte samma minnen från tidigare konflikter som de äldre generationerna och bedöms kräva bättre levnadsvillkor.

En annan faktor som kan påverka säkerhetsläget är prisförändringar på den globala marknaden. Stater vars ekonomier är beroende av några få råvaror är känsliga för förändringar i världsmarknadspriser, vilket kan bidra till politisk instabilitet. En stat som är särskilt känslig för exogena förändringar är Angola, vars ekonomi är knuten till de globala olje- och diamantpriserna. Frågan är om Angola kan upprätthålla utbetalningar till sin militär om inkomsterna från råvaror kraftigt minskar. Och om inte, förblir då militären staten lojal?

Flertalet stater i regionen har stora arméer och/eller försvarsbudgetar. Det finns en risk för splittringar och maktkamper bland militären i samband med att gamla auktoritära ledare lämnar plats för nya aktörer. Ett exempel är den tidigare chefen för underrättelsetjänsten i Angola, Fernando Miala, som blev dömd 2007 till fyra års fängelse för uppror.²⁹

En mer tydlig trend är en utveckling i regionen där vissa stater gradvis förbättrar sitt demokratiska styre (Botswana, Namibia, m.fl.) medan det finns en risk att andra rör sig mot mer auktoritärt styre (Sydafrika, Zimbabwe, Angola).

Den regionala samarbetsorganisationens *The Southern African Development Community* (SADC) framgångar inom konfliktlösning bedöms på tio års sikt fortsatt vara begränsade, såsom tydliggjordes när organisationen medlade i de senaste årens kriser i Madagaskar och Zimbabwe. Dessutom har det visat sig att organisationen har begränsad kapacitet att driva igenom de avtal som tagits fram.³⁰

²⁸ Workshop (2012)

²⁹ Vines, Alex, Weimer, Markus (2011), *Angola, assessing risks to stability*. Center for strategic & international studies Washington D.C., s. 15

³⁰ International Crisis Group (2012), *Implementing Peace and Security Architecture (II): Southern Africa*

2.5 Västra Sahel-regionen

Ett nytt säkerhetspolitiskt komplex har utkristalliserats i Sahel,³¹ en utveckling som har tydliga kopplingar till händelserna i Nordafrika.³² Västra Sahel bedöms vara den region som tillsammans med Stora sjöregionen och Afrikas horn utgör de viktigaste säkerhetspolitiska komplexen i termer av osäkerhet och behov av internationella interventioner.

Flera olika interventioner av AU, EU och FN (eventuellt av andra organisationer eller med betydande stöd från t.ex. Kina och Turkiet) kommer troligen genomföras inom en tio-årsperiod. Dessa insatser kommer ha olika fokus men kontraterrorism samt kapacitetshöjande av de rättsvårdande och andra myndigheterna inom säkerhetssektorn bedöms vara syftet för majoriteten av insatserna. Det är även troligt att militära interventioner krävs för att ge stöd åt statsförvaltningarna att återta kontrollen över sina territoriella områden.

I Mali, ett land med till synes stabil demokratisk utveckling och som fick militärt kapacitetsbyggnadsstöd från bl.a. Frankrike och USA, genomfördes i mars 2012 en statskupp och den skörhet som kan sägas vara utmärkande för hela området blottades. Kopplingar finns till den s.k. arabiska våren. Det förutsågs att vapen- och migrationsflöden från Libyen skulle få negativa regionala efterverkningar på sikt, men den säkerhetspolitiska instabiliteten har ökat oväntat snabbt.³³

Förändringarna i säkerhetsläget i Sahel-regionen har förstärkts av strukturella problem såsom massiv migration och fattigdom. Regionen har dessutom hög arbetslöshet och ung befolkning. Detta, tillsammans med sociala spänningar mellan olika grupper, såsom mellan jordbrukare och boskapsuppfödare och mellan olika religiösa och etniska grupper, är karaktäristiskt för de västra delarna av Sahel-regionen.³⁴

Utan externt stöd är det troligt att de redan befintliga kriserna och väpnade konflikterna ytterligare kommer att underminera staternas kapacitet i regionen. Den internationella närvaron bedöms öka i framförallt de västra delarna av Sahel-regionen men inte med så stora insatser att en snabb förändring av situationen är trolig.

De interventioner som diskuteras (inom ramen för GSFP, ECOWAS, etc.) kommer inte att vara tillräckliga för att möta de behov som finns och regionen

³¹ Från Mauretanien och Mali i väst till Sudan, Etiopien och Somalia i öst

³² Tham Lindell, Magdalena, et al. (2012), "Afrika – en säkerhetspolitisk mosaik" i Malminen, Johannes och Winnerstig, Mike (eds.), *FOI:s underlag till AG Säkpol 2012*, Stockholm: FOI, s. 40

³³ Tham Lindell, Magdalena, et al. (2012), s. 43

³⁴ Heinriks, Philipp (2010), *Security Implications of Climate Change in the Sahel Region: Policy considerations*. Paris: OECD

bedöms fortsatt vara instabil och destabiliserande för sina grannar samt utgöra en bas för terrornätverk med förmåga att verka över landsgränser.³⁵

Utbredningen av terrornätverk med internationella kopplingar ses som särskilt allvarlig i Sahel-regionen. För närvarande kan konstateras att de väpnade islamistiska grupperna i området utgör de främsta transregionala hoten. Särskilt Al-Qaida i Maghreb (AQIM) har kommit att tjäna på den regionala instabilitet som råder och kan på sikt komma att konsolidera sin verksamhet. Målen för AQIM är inte helt tydliga men sannolikt breddas dess dagordning med fler attacker som följd.³⁶

³⁵ Tham Lindell, Magdalena, et al. (2012); Expertdiskussion (2012)

³⁶ Dénécé, Eric och Rodier, Alain (2012), "The Security Challenges of West Africa" i Heinriks Philipp och Trésmolières, Marie (eds.), *Global Security Risks and West Africa – Development Challenges*. Paris: OECD Publishing, ss. 35-52

3 Tematiska fördjupningar

I detta kapitel presenteras och diskuteras en rad olika tematiska områden. Urvalet och analysen av dessa områden är inte uttömmande utan utgörs av områden som bedömts som de mest intressanta och relevanta för att förstå den säkerhetsrelaterade utvecklingen i Afrika söder om Sahara.

3.1 Demokratiutveckling & institutionell kapacitet

Att ha en fungerande statsförvaltning som förser medborgarna med olika tjänster är en av de centrala utmaningarna i Afrika.³⁷ I extremfallet ser vi stater som är sönderfallande.³⁸ Svaga stater har till skillnad från sönderfallande stater viss statlig kapacitet. Svaga stater är ofta ett resultat av många olika faktorer men bristande institutionell kapacitet är en av de mer framträdande faktorerna.

3.1.1 Demokratiutveckling

För den stora majoriteten av stater i Afrika söder om Sahara är demokrati ett relativt nytt begrepp. Den association som görs till begreppet speglas i första hand av vad som många gånger uppfattas som förtryck, först från kolonialtiden och sedan från korrupta ledare. De senare var inte sällan sanktionerade av de forna kolonialstaterna. Demokrati bedöms i ett tioårsperspektiv förbli ett ungt och ”omoget” begrepp i Afrika. Det kommer att förbättras men den demokratiska processen kommer troligen att fortsätta ifrågasättas och därmed även legitimiteten av de valda ledarna.

Trots dessa brister och att det finns fall som Mali med kraftiga tillbakagångar, bedöms utvecklingen i de flesta stater leda till ökad demokratisering. Denna utveckling grundas på att befolkningen, i takt med att läskunnighet och utbildningsgrad ökar, har förmåga att ställa högre krav på sina förtroendevalda. Den beror också på en ökad statlig mognad, bl.a. som följd av att marknader utvecklas och integreras och att de koloniala minnena bleknar.³⁹

Den utveckling som har skett bedöms fortgå och de demokratiska processerna kommer att fortsätta konsolideras. Exakt vilken form de tar är svårbedömt men det är troligt att den våg av nationalisering, eller ”afrikanisering”, som kan

³⁷ Workshop (2012)

³⁸ Putzel, James och Di John, Jonathan (2012), *Meeting the Challenges of Crisis States*. London: Crisis States Research Centre at London School of Economics and Political Science.

³⁹ The Economist (2012), ”A glass half-full – Representative Government is Still on the March in Africa, Despite recent Hiccups” i *The Economist*, 31 Mar 2012; Nossiter, Adam (2012), ”Across Africa, Steady Steps Towards Democracy” i *New York Times*, 27 Mar 2012.

skönjas kommer att sätta prägel på hur författningar och andra processer utvecklas. Ett exempel är att familjerätten ofta hanteras inofficiellt i traditionella strukturer som skiljer sig från den demokratiska konstitutionen.

Detta fenomen skulle kunna bli en tydligare officiell inrättning under konstitutionerna, som en slags västerländsk-afrikansk hybridmodell av demokrati. En sådan utveckling skulle förmodligen underlätta implementeringen av konstitutionen men också få effekter på den demokratiska utvecklingen i den meningen att rollen som traditionell ledare snarare ärvs än väljs.⁴⁰

3.1.2 Relationer mellan medborgare och politiker

Frågan om den arabiska våren kan spridas söderut bedöms som viktig att studera. De tekniska förutsättningarna som utgjorde ett viktigt verktyg för den massiva mobilisering som skedde i Nordafrika är ganska lika i staterna söder om Sahara, även om det finns undantag såsom CAR och Sydsudan.⁴¹ Det finns däremot andra fundamentala skillnader som bland annat rör graden av demokratiutveckling och förhållandet mellan politiker och medborgare.

Den demokratiska utvecklingen har kommit längre i Afrika söder om Sahara jämfört med Nordafrika. Även om behovet av demokratisk utveckling är stort kan befolkningen i den studerade regionen, åtminstone till viss del, kanalisera sina åsikter genom befintliga institutioner. Att staterna i Afrika söder om Sahara har bättre demokratistatus än de Nordafrikanska länderna är en av de huvudsakliga anledningarna till att de revolutioner som skedde under den s.k. arabiska våren inte bedöms sprida sig till den studerade regionen.

Ovanstående argument understryks av *Freedom House* i vars undersökningar MENA-regionen får två procent fri media och endast Tunisien och Marocko får ”partly free” i betyg. Övriga Afrika får 12 procent mediefrihet och spridningen i öppenhet är stor mellan olika nationer. Sydafrika, Botswana och Ghana får t.ex. status ”free”, Kenya och Tanzania ”partly free” medan flertalet stater i hela Sahel-regionen, DRK, Angola och Zimbabwe tillhör kategorin ”not free”.⁴²

I majoriteten av staterna söder om Sahara spelar dessutom traditionella klanstrukturer och etnicitet stor roll och väljare är många gånger trogna sin klan. Förenklat handlar det till stor del om att befolkningen förväntar sig att den politik som förs gynnar den klan och/eller etnisk tillhörighet som den förtroendevalda representerar. Förutom genom vallöften kan lojalitet köpas genom allmosor innan valet är genomfört – detta sker i större utsträckning söder om Sahara än i Nordafrika.

⁴⁰ Expertdiskussion (2012); Workshop (2012)

⁴¹ Detta diskuteras mer i avsnitt 3.3

⁴² Freedom House (2012), <http://www.freedomhouse.org/>, nedladdad i november 2012.

I Nordafrika har utbildnings- och inkomstnivåer generellt sett varit högre än söder om Sahara vilket gör det svårare att påverka medborgarna genom ekonomiska gåvor.⁴³ I t.ex. FN:s fattigdomsmått *poverty-gap ratio*, som mäter fattigdom med justering efter medelinkomst, hade Nordafrika 2008 ett värde på 0,4 procent och Afrika söder om Sahara 20,6 procent (genomsnittet i utvecklingsvärlden var 7,3 procent).⁴⁴

Läskunnigheten bedöms av FN ligga på runt 90 procent i Nordafrika och runt 65 procent på övriga kontinenten.⁴⁵ Detta är en bidragande orsak till varför en ”spridning” söderut av den arabiska våren bedöms som mindre trolig.

3.1.3 Institutionell kapacitet

Trots bättre status än i Nordafrika förblir institutionella brister en hämmande faktor för demokratiutvecklingen i Afrika söder om Sahara. Inte minst avses avsaknad av folkräkning och bristande folkbokföring samt frånvaron av säkra identifikationsmetoder. Dessa brister blev väldigt påtagliga i t.ex. valet i DRK 2011.⁴⁶ Generellt kan sägas att många afrikanska stater har väl författade konstitutioner men att de brister i sin implementering och att politiker sällan hålls ansvariga genom demokratiska medel. Detta är ett fortsatt orosmoment i demokratiutvecklingen i Afrika.⁴⁷

Institutionell kapacitet är även central i andra sammanhang där ett av de viktigaste är hanteringen av naturtillgångar och hantering av skatteinkomster. Däremot har IMF i sin regionala överblick undersökt korrelationen mellan naturtillgångar och institutionell kapacitet och det kan konstateras att höga statsinkomster till följd av försäljning av naturtillgångar inte behöver betyda ökad institutionell kapacitet utan att det behövs andra strukturer som ger incitament eller tvingar dessa stater att investera i att bygga kapacitet.⁴⁸

⁴³ Alfonso, Eldridge (2012), ”Den nya generationen i Afrika – vilka utmaningar står den inför?”, seminarium på *Utrikespolitiska institutet*, 28 maj 2012

⁴⁴ FN (2012), *Report of the Secretary-General on the work of the Organization*, report nr A/67/1. New York: UN

⁴⁵ FN (2012)

⁴⁶ The Economist (2012); Det finns många länder som har liknande brister men ändå bedöms vara välutvecklade demokratier. Det är dock ovanligt att alla dessa brister sammanfaller och ger utslag av den magnitud som var fallet i DRK.

⁴⁷ Workshop (2012)

⁴⁸ IMF (2012), *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa - Sustaining Growth amid Global Uncertainty*. Washington D.C.: IMF

3.2 Socioekonomisk utveckling

3.2.1 Ökad urbanisering och växande klyftor

En av de stora utmaningarna för säkerhetsutvecklingen i Afrika kommer att bli den okontrollerade urbaniseringen.⁴⁹ I Afrika söder om Sahara är en trolig utveckling att antalet städer med över fem miljoner invånare växer och får allt större betydelse.

De bedöms att antalet naturkatastrofer kommer att öka och leda till förändrade migrationsmönster. Den instabilitet som skapats i Nordafrika efter ”arabiska våren” samt som följd av konflikterna i Sahel och på Afrikas horn, bedöms leda till att antalet flyktingar ökar och att de hittar nya vägar för att ta sig till andra afrikanska stater eller till Europa, ofta via storstäder.

Allt fler kommer troligen att söka sig till, eller passera, storstäder och då andra städer än de som har varit de traditionella samlingspunkterna. En trend är att migranter söker sig till städer som ligger allt längre bort, såväl geografiskt som kulturellt,⁵⁰ vilket skulle kunna utgöra en grogrund för spänningar.

Den ekonomiska utvecklingen och infrastrukturutvecklingen bedöms inte kunna möta det ökade behovet av grundläggande förutsättningar för hållbara levnadsförhållanden i storstäderna, såsom avfallshantering, vatten, boende, transport, hälsa och utbildning. I bästa fall innebär en sådan utveckling endast en ökad hälsorisk.

Urbaniseringen, tillsammans med en stark befolkningstillväxt, leder troligen till en kraftig ökning av människor i arbetsför ålder i storstäderna, samtidigt som möjligheterna till arbete i många fall kommer att förbli otillräckliga. I flera av Afrikas största stater, särskilt Nigeria, har befolkningstillväxten i städerna skett i relativt improduktiva slumområden.⁵¹

Fattiga ungdomar utan framtidsutsikter ökar riskerna för fler upplopp samt att allt fler kommer att söka sig till kriminell verksamhet, inte minst i beväpnade ungdomsgäng. I Afrika söder om Sahara bodde 2011 60 procent av de urbana befolkningarna i slumområden och arbetslösheten var runt 60 procent (registrerad arbetskraft).⁵²

⁴⁹ Expertdiskussion (2012)

⁵⁰ Foresight: Migration and Global Environmental Change (2011), *Final Project Report*, The government Office for Science, London: British Government

⁵¹ Världsbanken (2012), *World development report 2013 - Jobs*, Washington D.C: World Bank, s. 53

⁵² FN (2012)

De ekonomiska klyftorna bedöms öka mellan stater på kontinenten.⁵³ Detta kommer att medföra att fattiga och såväl utbildade som välutbildade kommer att söka sig till växande städer både inom och bortom landsgränser. Det kan medföra en risk för expanderad människohandel och kapitalflykt. En flytt från landsbygden kommer att leda till att färre arbetar med jordbruk samtidigt som behovet av spannmål bedöms öka då befolkningen fortsätter att öka på kontinenten.⁵⁴

Inom många stater ser vi en växande urban medelklass men även växande klyftor; 121 miljoner människor eller nästan 40 procent av dem som har anställning i Afrika söder om Sahara lever på under 1,25 dollar per dag efter köpkraftsjustering.⁵⁵ Resursrika staters BNP förväntas växa samtidigt som Ginikoefficienten⁵⁶ förväntas öka kombinerat med en trolig ökad social oro. Speciellt spås stigande ungdomsarbetslöshet. Dessa ekonomiska klyftor bedöms utgöra en grund för social oro och kan resultera i missnöjesyttringar. Medelklassen kommer att leva mer avskilt vilket även det spår på motsättningarna mellan fattiga och de med mer ekonomiska medel.

3.2.2 Ekonomisk utveckling

Den stora majoriteten av stater i Afrika söder om Sahara kommer att ha fortsatt stark ekonomisk tillväxt i termer av bruttonationalprodukt (BNP). Takten på BNP-tillväxt har minskat något de senaste åren från runt sju till fem procent. Stater i regionen som har stora tillgångar på mineraler och olja (exempelvis Angola, Elfenbenskusten och Ghana) kommer att se en fortsatt årlig tillväxt på runt tio procent.⁵⁷

Denna utveckling till trots befinner sig regionen på en aggregerad nivå i världsekonomin periferi och avseende produktion och konsumtion har Afrikas världsandel minskat de senaste åren.⁵⁸ T.ex. är tillväxten för regionen när man viktat den efter antalet personer som har anställning, runt 1,5 procent.

⁵³ FN (2012)

⁵⁴ Workshop (2012)

⁵⁵ FN (2012)

⁵⁶ Ginikoefficienten är ett ekonomiskt mått på ojämlikheten, till exempel i inkomstfördelning, hos en befolkning. Koefficientens högsta möjliga värde är 1, vilket skulle innebära att en enda inkomsttagare får all inkomst. Ginikoefficientens lägsta möjliga värde är 0, vilket skulle innebära att alla inkomsttagare har lika stora inkomster.

⁵⁷ IMF (2012); Expertdiskussion (2012)

⁵⁸ Efter köpkraftsjusterade BNP-beräkningar för 2011 placerar sig Afrikanska Unionens medlemmar på aggregerad nivå på sjunde plats efter Tyskland (2,849 trillioner USD): CIA (2012), *CIA the World factbook*, hämtad den 12 okt 2012 från <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryName=Cameroon&countryCode=cm®ionCode=af&rank=95#cm>

Afrikas ekonomier är inte genomgående svaga utan kan beskrivas som fragmentiserade. IMF delar in de stater som utgör Afrika söder om Sahara i fyra grupper: oljeexporterande stater, medelinkomststater, svaga stater och låginkomststater (de som inte är konfliktdrabbade och som då placeras i gruppen svaga stater).⁵⁹

Intressant är att då IMF:s senaste rapport skrevs var händelseutvecklingen i Sahel fortfarande lugn vilket innebär att några av låginkomststaterna idag nog snarare skulle befinna sig i gruppen svaga stater. Detta visar på hur snabbt händelseförlopp kan ske i stater med svag institutionell kapacitet och det är förmodligen i stater som befinner sig i dessa två grupper som större förändringar kan ske på tio års sikt.

Det finns stora osäkerheter då Afrika blir alltmer sammankopplat med världsekonomin. Visserligen står det finansiella systemet någorlunda självständigt än så länge men effekter märks genom internationella handelsflöden och i exempelvis Sydafrika kan man skönja en tydlig minskad tillväxt som följd av den europeiska finanskrisen; Europa utgör den primära exportmarknaden för Sydafrikanska produkter.⁶⁰

Majoriteten av stater bedöms fortsatt vara beroende av extern hjälp men det är troligt att vi ser ett skifte från att detta stöd kommer i form av bistånd från Västvärlden till att andra aktörer får betydligt ökat inflytande. Svag statlig kapacitet lämnar utrymme för andra aktörer att ta statens plats. Det är också troligt att andra aktörer än stater kommer få större inflytande på kontinenten, inte minst företag och religiösa samfund. Dessa aktörer kan ha fredligt sinnade intressen men också andra syften, såsom att verka för icke-konstitutionellt maktskifte.

⁵⁹ IMF (2012), Grupperna ser ut enligt följande:

- Oljeexporterande stater där landets ekonomiska situation är avhängigt världsmarknadspriset på olja: Angola, Kamerun, Tchad, Ekvatorial Guinea, Gabon, Nigeria och Republiken Kongo.
- Medelinkomststater som definieras efter världsbankens definitioner på medelinkomst och institutionell kvalitet: Sydafrika, Botswana, Kap Verde, Lesotho, Mauritius, Namibia, Seychellerna, Swaziland, Ghana, Senegal och Zambia
- Svaga stater där ekonomiska utvecklingen påverkas av icke-ekonomiska faktorer såsom väpnad strid: Burundi, Centralafrikanska republiken, Comoroöarna, DRK, Elfenbenskusten, Eritrea, Guinea, Guinea-Bissau, Liberia, São Tomé and Príncipe, Togo och Zimbabwe.
- Låginkomststater där den ekonomiska utvecklingen styrs av traditionella ekonomiska faktorer: Benin, Burkina Faso, Etiopien, Gambia, Kenya, Madagaskar, Malawi, Mali, Mocambique, Niger, Rwanda, Sierra Leone, Tanzania och Uganda

⁶⁰ IMF (2012)

3.2.3 Kvinnor och mäns olika roller

Allt fler kvinnor utbildar sig och de får ett allt större utrymme i den formella ekonomin. Det kommer även att ske en ökning av kvinnligt deltagande i den politiska sfären. Dock kommer det främst att gälla kvinnor från de övre samhällsskikten.⁶¹

Det bedöms att kvinnor fortsatt kommer att ha begränsat inflytande på fredsprocesser. För att öka det kvinnliga deltagandet och inflytandet i fredsprocesser kommer det troligen att krävas påtryckningar från det internationella samfundet och det sker en utveckling där allt fler kvinnor och kvinnogrupper arbetar aktivt med inhemska och utländska fredsörelser. Nobels fredspris 2011 till Liberias president Ellen Johnson Sirleaf och den liberianska medborgarrättskämpen Leymah Gbowee är ett exempel på detta. Vidare får FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet alltmer uppmärksamhet bland olika säkerhetsaktörer vilket i förlängningen skulle kunna innebära ett positivt bidrag i arbetet med att inkludera kvinnor i olika processer.

Utvecklingen går dock långsamt och att massvåldtäkter som ett vapen i konflikter bedöms fortgå är en signal på hur mycket arbete som kvarstår inom detta område. En möjlig accelerator av ökad jämställdhet och förutsättningar för män och kvinnor är att FN bedöms öka sitt fokus på skydd av civila i konflikter, dock med varierat resultat på tio års sikt.

3.2.4 Hälsa

Den generella hälsosituationen förväntas bli bättre med undantag för vissa regioner, såsom västra Sahel och naturkatastrofområden. Klimatförändringar kommer troligen att leda till att nya virus och nya sjukdomsregioner uppstår. Vattenföroreningar, i främst storstäder, bedöms utgöra en av de stora hälsoutmaningarna och riskerar leda till stort missnöje bland befolkningen.

Barna- och mödradödligheten bedöms sjunka i takt med att tillgången till sjukvård och vaccinationer ökar. Trots att barnafödandet förväntas sjunka, kommer Afrika söder om Sahara att ha en snabbt växande befolkning, inte minst som följd av bättre vårdmöjligheter. I östra och västra Afrika förväntas befolkningen växa snabbare än i de centrala och södra regionerna. Detta kommer att innebära att fler kommer att nå arbetsför ålder och kan bidra till en ekonomisk tillväxt samtidigt som det kommer att öka trycket på tillgången till jobb och en risk för ökad arbetslöshet.

Kontinenten kommer troligen även fortsatt behöva tampas med HIV/AIDS då nästan 5 procent av befolkningen mellan 15 och 49 år är smittade men bara hälften av dessa har tillgång till bromsmediciner. Afrika söder om Sahara är den

⁶¹ Expertdiskussion (2012)

region i världen som har högst förekomst av HIV/AIDS, med nästan fem gånger högre utbredning än för utvecklingsvärlden i stort.⁶²

Den utbredda förekomsten av HIV/AIDS bedöms plana ut i dagens värst drabbade stater (t.ex. Botswana, Sydafrika och Zimbabwe), men kan tänkas öka i stater som tidigare varit relativt skonade, t.ex. Angola. För samhället i stort innebär detta nedsatt produktivitet, en fortsatt enorm förlust av mänskligt kapital, allt eftersom arbetsföra går förlorade i sjukdomen, eller tvingas avsätta produktiv tid åt att ta hand om sjuka, medan barn och äldre blir kvar utan försörjare.

HIV/AIDS har redan väsentligt dragit ner kapaciteten inom försvarsmakterna i regionen och staternas truppkapacitet för fredsinsatser, som följd av att även arméerna har drabbats av personalbortfall efter den dödlighet HIV/AIDS medför.⁶³

3.3 Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologi

3.3.1 Informationssamhället

Under de senaste åren har stora investeringar i nät- och infrastrukturen skett på kontinenten. Tillsammans med den ekonomiska utvecklingen har det medfört en kraftig ökning av användandet av ICT⁶⁴-verktyg och sociala medier. Med hjälp av billiga mobiltelefoner beräknas antalet internetanvändare öka explosionsartat de kommande tio åren. En stor, ung, frustrerad och allt mer utbildad befolkning ökar förutsättningarna för att mobilisera folkmassor, även om bedömningen är att detta inte kommer att leda till massuppror i Afrika söder om Sahara.

En mer oberoende media förväntas växa i flertalet stater på kontinenten. Den teknologiska utvecklingen kommer att stärka demokratiskt deltagande och därmed öka ansvarsutkrävandet av regeringar. Användandet av mobiltelefoner och internet har ökat möjligheten att följa utvecklingen av hur staten förvaltar sitt förtroende men även samhällsutvecklingen inom andra områden inklusive våldsutvecklingar.⁶⁵

Internetpenetrationen, det vill säga hur stor del av befolkningen som har tillgång till internet i hemmet oavsett anslutningsform, i Afrika är mycket låg globalt sett. Flera stater har i dagsläget lägre än en procent, t.ex. Liberia, Etiopien och

⁶² FN (2012)

⁶³ Workshop (2012)

⁶⁴ Eng. Information and Communication Technology

⁶⁵ Workshop (2012)

Niger.⁶⁶ Samtidigt är telekommunikationsbranschen i Afrika en av de snabbaste växande i världen. I dag har nästan alla stater i Afrika ett fungerande 3G-nät där man kan surfa på mobilen. Kinesiska och indiska företag gör för närvarande stora investeringar i nät och infrastruktur.

Mobiltelefonen bedöms få en central roll för ett flertal kritiska tjänster såsom penningförsändelser, vilket kan bli ett attraktivt mål för hackers. I samband med att internet kommer att bli en allt mer integrerad del i mobiltelefonen och i de trådlösa nätverken förväntas förekomsten av mobilvirus öka signifikant.

3.3.2 Cybersäkerhet

Det finns många faktorer som indikerar att det i Afrika kommer ske en framväxande cyberkriminalitet. En ökad tillgång till bredband, tillsammans med en (utbildad) ung befolkning med hög arbetslöshet och låga löner skapar en plattform för brottslighet på internet. Bristen på lagar inom cybersäkerhet och frånvaron av kompetens inom brottsbekämpande myndigheter för att undersöka internetkriminalitet gör det möjligt för cyberbrottslingar att arbeta relativt fritt och agera och attackera globalt.

Det finns även mycket som tyder på att afrikanska stater löper stor risk att bli måltavlor för cyberattacker. Många internetanvändare har låg kunskap om internetsäkerhet och har inte råd att köpa antivirusprogram. Redan nu syns en tydlig trend i att cyberattacker kommer att bli allt vanligare. I Sydafrika har cyberattacker använts för att diskreditera politiska partier⁶⁷ och i Kenya har regeringens intranät blivit hackat ett flertal gånger det senaste året⁶⁸. Denna trend bedöms fortsätta.

3.4 Regionalt säkerhetssamarbete

Att ingå i regionala samarbeten har varit en växande trend under lång tid i Afrika och har i huvudsak riktats mot två områden: ekonomiskt samarbete och säkerhetssamarbete. Den Afrikanska Unionen (AU) utgör det största regionala organet och bedöms fortsätta spela en avgörande roll för regionaliseringsutvecklingen på den afrikanska kontinenten. Många stater tillhör flera olika sub-kontinentala regionala organ, ofta benämnda som *Regional Economic Community* (REC), som har överlappande eller liknande dagordningar.

⁶⁶ Internet world stats (2011), "Internet Usage Statistics for Africa, 31 december 2011", hämtat den 19 oktober 2012 från <http://www.internetworldstats.com/stats1.htm>

⁶⁷ Jansen van Vuuren (2010), *The impact of the increase in broadband access on South African national security and the average citizen*

⁶⁸ Akuta et al. (2011), "Combating Cyber Crime in Sub-Sahara Africa; A Discourse on Law, Policy and Practice" in *Journal of Peace, Gender and Development Studies*, Vol. 1(4) ss. 129-137

Dess brister till trots bedöms AU förbli en viktig aktör för den afrikanska förmågan att skapa fred och säkerhet; andra reella alternativ finns inte tillgängliga. REC:arna utgör en del av den afrikanska säkerhetsarkitekturen men står, liksom AU, inför ett flertal utmaningar, såsom bristande kapacitet i form av kunnig personal och materiel samt oregelbunden elförsörjning och kommunikationsmöjligheter.

3.4.1 AU:s freds- och säkerhetsförmågor

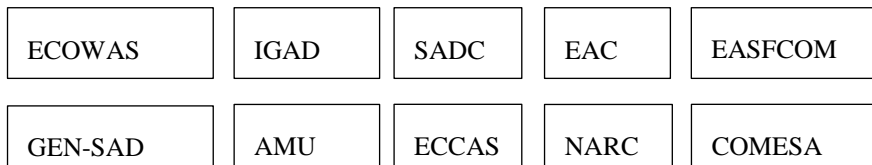
I AU:s stadgar fastställs att dess medlemmar ska engagera sig i att accelerera politisk och ekonomisk integration, delvis genom en gemensam säkerhets- och försvarspolitik. Denna syftar till att dels försvara medlemsstaternas suveränitet, territoriella integritet och självständighet, dels främja fred, säkerhet och stabilitet i hela Afrika. Dessutom ska den främja demokratiska principer såsom god styrning, mänskliga rättigheter och hållbar utveckling.⁶⁹

Det pågår ett relativt systematiskt arbete med att skapa freds- och säkerhetsfrämjande kapacitet, ofta betecknat som AU:s freds- och säkerhetsarkitektur (*African Peace and Security Architecture*, APSA). APSA utgörs av AU och REC:arna som tillsammans bildar en komplex konstellation med relativt långt gående ambitioner.

APSA består av olika element men de mer centrala på implementeringsnivå utgörs av *African Standby Force* (ASF), ett kontinentalt varningssystem (*early warning*), *Panel of the Wise* och en fredsfond vars syfte är att alstra medel och skapa förutsägbarhet i finansieringen av olika fredsfrämjande initiativ.

Utöver dessa finns det beslutande och rådgivande organ såsom statscheferna och *Peace and Security Council*. APSA är beroende av åtta REC:ar samt två ytterligare mekanismer (*East Africa Standby Force Coordination Mechanism* och *North African Regional Capability*) som används för att koordinera ASF (se Bild 2).

Bild 2: REC:ar och regionala mekanismer inom APSA

⁶⁹ AU (2004), *Solemn Declaration on a Common African Defence and Security Policy*, som antogs av AU generalförsamling i Sirte, Libya, February 28, 2004.

ASF har som målsättning att bestå av fem regionala brigader om vardera ca 4300 soldater och 500 lättare fordon. Styrkan ska kunna användas i sex olika krisscenarior (se Tabell 1) och skulle ha full kapacitet i juni 2010 men har ännu inte nått detta mål. Målet är att kunna sätta in 3000 soldater från varje brigad relativt snabbt; idag har man förmåga att verka under scenario 5 och 6 men bara på liten skala.⁷¹ De sex scenarierna är målen för fredsfrämjande insatser och inte andra säkerhetsutmaningar såsom terrorismbekämpning, piratbekämpning och maritim säkerhet, katastrofhantering (som följd av naturolyckor) eller bredare frågor som rör säkerhetssektorreformer (SSR).⁷²

Tabell 1: ASF:s 6 scenarier

Scenario	Beskrivning	Deployeringskrav (från antaget mandat)
1	AU/regional militärrådgivning till politisk mission	30 dagar
2	AU/regional observatörsmission, gemensamt med FN-mission	30 dagar
3	AU/regional observatörsmission	30 dagar
4	AU/regional fredsfrämjande styrka för kapitel VI och förebyggande mission	30 dagar
5	AU fredsfrämjande styrka för komplexa multidimensionella fredsfrämjande missioner inklusive dem som involverar <i>low-level spoilers</i>	90 dagar, 30 dagar för den militära komponenten
6	AU-intervention, t.ex. i folkmords-situationer då det internationella samfundet inte agerar starkt nog	14 dagar med ”robust” militär styrka*

*Med robust avses i detta fall 2500 soldater inom 14 dagar och ytterligare 1500 soldater inom 30 dagar från mandat

⁷¹ AU (2010), *Moving Africa Forward: African Peace and Security Architecture 2010 Assessment Study*, AU document, 2010

⁷² AU (2010), paragraph 8

3.4.2 Centrala utmaningar för AU avseende APSA

APSA har, med hjälp av externt stöd (såväl materiellt som finansiellt), genom ASF genomfört insatser där andra har varit ovilliga att verka. Det tydligaste exemplet är Somalia. Strukturen är och bedöms förbli i behov av externt stöd för att kunna genomföra större insatser och det kan anses vara signifikativt att ASF får mer finansiering från externa givare än från AU:s medlemsstater. Avsaknaden av dels en konsensus inom AU över kapacitetskrav, dels en klar och vedertagen finansieringsmodell för insatser samt bristen på en strategisk diskussion mellan AU och FN avseende gemensamma aktioner utgör hinder för AU-ledda insatser.⁷³

APSA:s och ASF:s kapacitet bedöms öka kontinuerligt även om det finns farhågor över budgetfrågor och vilken omfattning de nordafrikanska staternas engagemang (inte minst Libyen har varit en stor finansiär av AU) kommer att få efter den arabiska våren samt om EU som har varit en av de mer tongivande givarna till APSA kommer att kunna upprätthålla sin givarvilja.⁷⁴

Oavsett utveckling kommer APSA vara i fortsatt behov av externt stöd på 10-15 års sikt, ett stöd som troligen ges av olika aktörer där en av de större givarna uppskattas vara Kina.⁷⁵ Det är möjligt att även andra stater som hitintills inte har gett stöd i större utsträckning kommer att göra det, exempelvis Turkiet vars engagemang i Nordafrika och inte minst på Afrikas horn bedöms öka kraftigt.

En tydlig brist i AU:s agerande förblir avsaknaden av politisk konsensus att sätta in åtgärder mot statsledare som inte har tillsatts på demokratisk väg. Sudan och Elfenbenskusten utgör två sådana exempel.⁷⁶ En utvecklingsväg om Kina och stater som ställer låga eller inga krav på demokratiutveckling blir primära givare till AU och APSA är att ännu mindre vikt läggs vid denna typ av frågor.

En ytterligare brist är en strategisk vision av AU:s roll avseende alla de verktyg som finns för att skapa fred och stabilitet, från medling och dialog till robusta fredsfrämjande insatser. Organisationens civila kapacitet är lägre än den militära vilket omöjliggör självständiga insatser som har fredsbyggande ambitioner och även försvarar t.ex. ASF:s möjlighet till ett hållbart överlämnade och utträde från en insats. Däremot finns det viss kapacitet för medling vilket bör beaktas vid eventuella framtida insatser.

⁷³ Maru, Mehari Taddele (2012), "Ethiopia and the AU", föreläsning på Sida, 2012-11-15

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Melber, Henning (2012), "China in Africa, the debate revisited", föreläsning på ISDP 2012-05-29

⁷⁶ För insatsen i Somalia har det inte funnits någon officiell motpart som har kunnat motsätta sig denna intervention.

3.5 Militär utveckling

Avseende militära förmågor är det särskilt relevantt att understryka Afrikas heterogenitet. Vissa stater har vältränade soldater som har tillgång till modern utrustning medan andra stater har mindre tränade arméer och ingen eller omodern utrustning. I den förstnämnda kategorin återfinns de flesta Nordafrikanska staterna, Sydafrika, Angola och Nigeria liksom även Etiopien och Sudan.

En rad stater befinner sig i ett slags mellanskikt, såsom Tanzania, Ghana och Uganda, medan stater såsom DRK, Centralafrikanska republiken, Guinea-Conakry och de flesta ö-staterna tillhör den sistnämnda kategorin. Det finns även kapacitetsskillnader inom de olika grupperna.

Bedömningen är att många stater kommer att tvingas banta sina arméer till förmån för mindre, mer vältränade och bättre utrustade förband. Där denna förändring sker, exempelvis i DRK, är det troligt att soldater som sparkas eller deserterar om de är på väg att sparkas, kommer att leva på hot och våld. En bidragande orsak till detta scenario är brist på annan sysselsättning.

Mycket internationellt stöd bedöms kanaliseras genom AU och *African Standby Force* eller bilateralt till stater för att lösa vissa specifika uppgifter som att slå ner en illegal beväpnad grupp eller terroristorganisation. De stater som har höga inkomster från i första hand råvaror har kunnat öka sina militära utgifter i förhållande till BNP men generellt har dessa utgifter minskat som följd av sämre konjunktur och externt tryck på att få mer balanserade budgetar.

Till viss del investerar stater i mer avancerade förmågor, exempelvis Sydafrika (flygvapnet), Angola (flottan) och Nigeria (mekaniserade förband). Det är troligt att den satsning som idag görs på maritima kapaciteter i östra Afrika sprids till i första hand västra Afrika för att även där bekämpa sjöpirater (och eventuellt annan organiserad brottslighet), men även till de stater som har starka oljeintressen till havs. Det är troligt att ökad säkerhet till havs förblir en prioriterad punkt på den västerländska dagordningen.

Andra stater kan dock ha andra syften. Kina har t.ex. skrivit avtal avseende att sälja/bidra med militär utrustning samt öppnat vapen- och ammunitionsfabriker i många afrikanska stater, exempelvis Angola, Zambia och Nigeria.⁷⁷

⁷⁷ Servant, Jean-Christophe (2005), "La Chine à l'assaut du marché africain" i *Le Monde Diplomatique*, hämtad 16 okt 2012 från <http://www.moneddiplomatie.fr/2005/05/SERVANT/12218>

3.6 Växande organiserad kriminalitet

De senaste årtiondena har antalet mellanstatliga väpnade konflikter minskat. I vissa regioner och områden såsom i Centralafrika, på Afrikas horn och i västra Sahel utgör icke-statliga aktörer ett fortsatt väpnat hot och nya säkerhetshot har uppstått i form av ökad organiserad brottslighet, inte minst för smuggling av människor samt droger och andra kapitalintensiva varor.

3.6.1 Transnationella flöden (knark, vapen, människor)

En allt oftare använd smugglingsväg går mellan Sydamerika och Afrika. Många afrikanska staters gränser är porösa och staternas förmåga att kontrollera in- och utflöden är begränsad.⁷⁸ Uppskattningar för 2009 tyder på att ca 35 miljoner ton kokain kan ha kommit från Sydamerika till Afrika varav cirka 21 ton därefter fraktades vidare till Europa. Det mesta av det resterande knarket tycks ha konsumerats lokalt.⁷⁹

Rutten går främst genom västafrikanska stater som t.ex. Guinea-Conakry och Guinea-Bissau. Detta är svaga stater, de har obefintliga flygvapen och sjöövervakningsförmågor samt väldigt begränsad kapacitet att bekämpa de drokarteller som ligger bakom smugglingen.⁸⁰

Knarksmugglingen är destabiliserande för de stater i vilka knark omlastas. Sedan 2008 har fem militärkupper (Guinea-Bissau, Guinea-Conakry, Mali, Mauretanien och Niger), två försök till militärkupp (Gambia och Guinea-Conakry) och två inbördeskrig (Elfenbenskusten och Mali) genomförts i stater som alla är djupt involverade i knarksmuggling. I t.ex. Guinea-Bissau leder arméchefen inte bara landet utan tros även kontrollera knarkhandeln sedan militärkuppen den 14 april 2012.⁸¹

Utöver 14 stater i västra Afrika utgör Kenya, Mocambique och Sydafrika stater i vilka knarksmuggling är vanligt.⁸² Det har även blivit allt vanligare att afganskt heroin passerar Afrika innan det når sin slutdestination i Europa, och då främst genom stater i östra Afrika.⁸³

Knarkhandeln har också direkta säkerhetsimplikationer för Europa som är den avsedda marknaden. Knarksmugglingen genom Afrika har dragit till sig nya aktörer. Terroriststämplade organisationer såsom Hizbollah, AQIM och inte minst Al-Qaida har ökat sina intressen i denna verksamhet som därmed används

⁷⁸ FN (2011), World Drug Report 2011, Wien: UNODC; Expertdiskussion (2012)

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Perry, Alex (2012), "Route of the Problem" in *Time*, Vol.180, Nr. 17, 2012

⁸¹ Perry, Alex (2012)

⁸² Ibid.

⁸³ FN (2011)

som inkomstkälla för olika terrordåd, både i Europa och på den afrikanska kontinenten.⁸⁴

Utsikterna för att denna utveckling på tio års sikt ska vända bedöms som dåliga och det är snarare troligt att den fortsätter eller eskalerar. De landområden som knarkkarteller har intagit för sin verksamhet är stora och många gånger för svårtillgängliga för att kunna övervakas. Det finns ingen lokal kapacitet (eller vilja) att försöka motarbeta denna verksamhet som kan bli förödande för små fattiga stater och även för områden som t.ex. är kontrollerade av gerillor men där denna verksamhet är lokal snarare än nationell.

Det sker även en framväxt av nya trender för vapenhandel – nya vägar, nya aktörer, nya flöden. Det tydligaste exemplet är den mängd vapen som strömmade in i Mali från Libyen. Dessa vapen var sedan en bidragande förutsättning till genomförandet av statskuppen i Mali 2012.⁸⁵ Andra mönster som kan skönjas är att ”nya” aktörer som Iran investerar i vapenproduktion i Afrika.

Vapenspridning, framförallt av små och lätta vapen, bedöms förbli en utmaning för flera afrikanska stater och bedöms utgöra ett hot mot långvariga fredliga lösningar i t.ex. konflikterna i östra DRK, Sahel och på Afrikas horn. Avseende massförstörelsevapen bedöms tillverkning i, eller spridning av, dessa till staterna i Afrika söder om Sahara som mindre trolig.

3.6.2 Gängrelaterade konflikter

Det är troligt att antalet gängrelaterade konflikter i de allt fler och större storstäderna kommer att öka. Dessa konflikter bygger förmodligen delvis på etnisk tillhörighet samt delvis på bristen av jobb och dåliga framtidsutsikter.

I vilken grad dessa gäng organiserar sig och vilken genomslagskraft de får på samhällssäkerheten kommer troligtvis bero på, bland annat, förekomsten av organiserade brottssyndikat och tillgång till vapen, två faktorer som kan antas öka de närmsta tio åren.

3.7 Terrorism

USA:s och västvärldens krig mot terrorism har nått Afrika. I många delar av Afrika, framför allt norra halvan, är religiösa terroristgrupper och nätverk eller andra separatist rörelser verksamma. Dessa bedöms på tio års sikt stärka sin ställning för att sedan ha avtagande inflytande i takt med att stater får mer kapacitet och befolkningens utbildningsgrad ökar.⁸⁶

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Expertdiskussion (2012)

⁸⁶ Ibid.

Några grundläggande förutsättningar bidrar till att dessa organisationer kan upprätthålla sin verksamhet. De tydligaste exemplen utgörs av staternas oförmåga att kontrollera sitt geografiska territorium, porösa gränser, knark- och vapensmuggling samt arbetslöshet.

Det är troligt att fler mellanstatliga samarbeten skapas i syfte att hantera terrorism, t.ex. mellan Etiopien, Uganda och Kenya. Befintliga grupper befaras dock växa sig starkare på egen hand eller genom sammanslagningar som den mellan Al-Qaida och Al-Shabab. Det bedöms ta lång tid innan de stater, t.ex. de i västra Sahel, i vilka terroristorganisationer har framflyttade positioner, har tillräcklig kapacitet för att hantera dessa hot. Det är dock inte sannolikt att terroristorganisationer sprider sig söder om Sahel, åtminstone inte i någon större skala.⁸⁷

Religiöst våld och terrorism tros alltså förbli ett problem i Sahel där religiösa grupper bedöms få allt större inflytande, åtminstone de närmsta 5-10 åren. Religiösa influenser från Mellanöstern i kombination med en allt urbanare befolkning kommer troligen få vidare konsekvenser.

Religiösa ledare har fått större inflytande, t.ex. i Nigeria och Mali, och det är troligt att antalet små celler runt om i västra Afrika ökar.⁸⁸ Det är även troligt att fler våldsamheter uppstår mellan kristna och muslimer i denna del av Afrika och kanske även i östra Afrika.

3.8 Naturresurser

En av de centrala aspekterna för Afrikas framtida utveckling bedöms vara staternas förmåga att hantera naturresurstillgångar. Dessa tillgångar är idag många gånger grogrund för korruption och i vissa fall konflikter, men skulle kunna utgöra en bas för skatteintäkter och därmed förutsättningar för en bättre fungerande stat.

3.8.1 Ökad konkurrens om resurser

Det är troligt att en ökad konkurrens om mark kommer att leda till allt fler oroligheter och detta bedöms därför fortsatt utgöra en av de primära drivkrafterna bakom lokala konflikter. Källan till instabilitet bedöms variera beroende på geografiskt område.

Det kan t.ex. handla om så kallad *land grab* då externa aktörer, många gånger stater eller företag nära kopplade till staten, köper och exploaterar mark för att säkerställa hemmamarknadens tillgång till livsmedel och råvaror. Ökad land grab

⁸⁷ Expertdiskussion (2012)

⁸⁸ Kwasi, Teuku (2012)

bedöms leda till ökat missnöje hos lokalbefolkningen, särskilt om en sådan utveckling sammanfaller med höjda matpriser.

En konsekvens av den positiva ekonomiska utvecklingen är att det byggs fabriker och institutioner på brukbar jord, vilket har lett till att jordbrukare måste flytta till mindre bördig mark. Med en minskad tillgång till bördig mark kommer spänningarna mellan jordbrukare och boskapsuppfödare troligen att öka.⁸⁹

3.8.2 Resursförvaltning

Färskvatten är en central naturresurs. Afrika har en stor jordbrukssektor och en växande befolkning. Reducerad tillgång till vatten kommer med stor sannolikhet att minska möjligheterna att bruka jorden, samtidigt som efterfrågan på livsmedel bedöms öka, vilket kan leda till våldsamheter.⁹⁰ T.ex. har Sydafrika positionerat sig i DRK i syfte att säkra sin sötvattentillgång. Ca 50 procent av Afrikas sötvattentillgångar finns DRK:s grundvattenreservoarer (eng. Congo basin).⁹¹

Nära kopplat till avskogning och andra miljöhot är att oförutsägbara regnsäsonger har gjort jordbruksverksamhet osäkrare. Detta är en bidragande orsak till att många har drivits bort från landsbygden till städer. Det bedöms att östra Afrika kommer att vara särskilt utsatt för denna typ av migration och urbanisering.⁹²

Nilen

Effektiv resursförvaltning kan reducera risken för uppkomster av konflikter, särskilt avseende färskvatten. Området kring Nilen är ett tydligt exempel där förvaltning av naturresursen kan påverka säkerhetsläget.

Vattenresurserna i området kring Nilen har under flera decennier varit föremål för såväl konflikter som samarbeten mellan och inom stater i norra och östra Afrika. Hur kontroll och nyttjanderätt av Nilens vatten ska fördelas mellan staterna längs med floden är en fråga som polariserar Egypten, Etiopien, Sudan, Sydsudan, Kenya och Uganda.

Alla stater kring Nilen är beroende av floden för sin utveckling, men i olika utsträckning. T.ex. har omkring 85 procent av vattnet som når Aswan i Egypten ursprung från Etiopien.⁹³ Egypten har en kraftigt växande befolkning och är en av de stater i världen som är mest känsligt för förändringar i vattenflöden då landet lider av stor brist på färskvatten. Det är därför inte förvånande att

⁸⁹ Workshop (2012)

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ UNEP (2011), "Water Issues in the Democratic Republic of the Congo Challenges and Opportunities - Technical Report", Nairobi: UNEP. s. 9

⁹² Ibid.

⁹³ Oestigaard, Terje (2012), Water Scarcity and Food Security along the Nile, s. 41

Etiopiens bygge av *The Grand Renaissance Dam*, som är planerad att bli klar 2014 och då bli Afrikas största damm, har varit omdiskuterad.⁹⁴

Etiopien, å andra sidan, använder för närvarande enbart 3 procent av vattnet från Nilen och det mesta mynnar ut till grannstaterna.⁹⁵ Etiopien är en av världens fattigaste stater och är beroende av att utnyttja sina vattenresurser mer för att kunna tillgodose sin befolknings behov, inte minst då denna har trefaldigats de senaste 30 åren. Det finns därför en betydande risk att konflikten kommer att eskalera, speciellt om det uppstår torka i regionen eller om matpriserna ökar.

3.8.3 Miljörelaterad kriminalitet

Miljörelaterad kriminalitet innefattar bland annat exploatering av naturresurser och korruption länkad till utvinningsrättigheter.⁹⁶ På en kontinent som lider av återkommande naturkatastrofer och extrema väderfenomen kan okontrollerad exploatering av skog, vatten och gruvor få ödesdigra konsekvenser för miljön och därmed även för jordbruket som utgör levebröd för en majoritet av kontinentens befolkning.

Bristande tillgång på mark är ofta en utlösande faktor för lokala konflikter som riskerar blossa upp till större eller transnationella konflikter. Med tanke på att allt fler stater engagerar sig i större skala på kontinenten är det troligt att mer pengar kommer att cirkulera för att få rätt att utvinna naturresurser och mark vilket kan driva lokala konflikter men också leda till sociala spänningar om befolkningen tror att vissa skor sig på deras bekostnad.

⁹⁴ Ibid. s. 26

⁹⁵ Arsano (2010), Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin, s. 161

⁹⁶ Expertdiskussion (2012)

4 Externa aktörer

Externa aktörer har haft och bedöms fortsatt ha stor betydelse för Afrikas utveckling, men möjligen på nya sätt. Det finns en växande trend att den unga generationen inte ser sig som offer, varför många motsätter sig de externa aktörernas närvaro och förhållanden i Afrika. Detta gäller inte minst de krav många biståndsgivare ställer på efterföljande av mänskliga rättigheter och demokrati.⁹⁷

Fler stater börjar även i allt större utsträckning ställa krav på de externa aktörerna. Sydafrika är än så länge det land som i störst utsträckning har inflytande på olika biståndsgivare och andra aktörer verksamma i landet men samma fenomen går att skönja även i andra stater.

Det går även att uttyda en ökad aggression gentemot de flesta externa aktörer. Bland annat har Kina blivit försiktigare i hanteringen av sina relationer med Afrika, i mångt och mycket som en följd av öppet missnöje mot bristen på kunskapsöverföring i relationen. Det är inte heller ovanligt att afrikanska stater spelar ut externa aktörer mot varandra, något som är väldigt tydligt i t.ex. DRK.⁹⁸

Afrikansk nationalism

En del i denna utveckling återspeglas i en ökande ”afrikansk nationalism” där många av de samhällsbrister som upplevs härleds till externa aktörers inverkan i olika stater. Det finns en känsla av ”dåliga affärer och avtal” bland de afrikanska staterna, t.ex. avseende mark och gruvnäring, samtidigt som befolkningen får mer kunskap om vilka krav de kan och bör ställa på utländska investerare och sin egen regering. I Zimbabwe, Sydafrika och Namibia pågår en nationalisering av verksamhet – vilket visserligen är unikt för dessa stater än så länge.

I samband med regeringsskiften eller mer regelbundna översyner av olika avtal, finns det en risk att friktioner uppstår mellan de afrikanska staterna och deras olika partners. Om kontrakt och andra avtal betraktas vara korrupta bedöms denna risk öka.⁹⁹ Andra effekter av dessa översyner är mer svårbedömda men det är tydligt att många stater drar nytta av att allt fler aktörer etablerar sig på kontinenten, för att skapa sig ett bättre utgångsläge i nya förhandlingar.

Internationella företag som aktörer

Framöver är det troligt att företag får en mer framträdande roll på bekostnad av stater som partners med afrikanska stater. Inte minst gäller detta IT- och teknologisektorn där företag som Apple och Google är små jämfört med i många

⁹⁷ Expertdiskussion (2012)

⁹⁸ Stearns, Jason (2011)

⁹⁹ Expertdiskussion (2012)

delar av övriga världen.¹⁰⁰ Detta skifte bedöms ske inom 20 år snarare än 10 men på de mer utvecklade och snabbväxande marknaderna kan det gå snabbare.

Fokus på kapacitetsutveckling – men främst i säkerhetssektorn

Avseende externa aktörers säkerhetsinsatser och interventioner bedöms antalet insatser inom kapacitetsutveckling i områden som demokrati och mänskliga rättigheter minska. Dock bedöms att fler kapacitetshöjande insatser inom säkerhetssektorn (t.ex. i Sahel och på Afrikas horn) kommer att ske då denna typ av insatser bedöms vara mer kostnadseffektiva än regelrätta fredsfrämjande militära interventioner.¹⁰¹ De insatser som genomförs kommer troligen vara sammanknutna med materiellt stöd.

4.1 EU i Afrika

Politiskt bedöms EU fortsätta agera utifrån ett egenintresse i Afrika.¹⁰² EU kommer förmodligen främst att ha ett fortsatt intresse av att stabilisera områden som är geografiskt näraliggande och kan utgöra en källa till negativa flöden av illegala flyktingar, droger, etc. till EU. Förutom geografisk närhet styrs EU:s Afrika-dagordning i stor utsträckning av forna kolonialstater som Storbritannien, Frankrike och Tyskland och deras relativa inflytande i EU bedöms få fortsatt avtryck avseende var och vilka insatser som genomförs.

För EU och flera av dess medlemsstater är det troligt att politiken gentemot västra Sahel främst kommer att syfta till att förhindra grupper som är inspirerade av, eller anknutna till, al-Qaida. Framförallt vill man motverka att dessa organisationer kan skapa en plattform från vilken de kan agera mot Europa. Därtill finns behov av att minimera de hot som riktas mot europeiska medborgare och deras ekonomiska engagemang i och kring Sahel-regionen.

Militärt bedöms EU fokusera på ett fåtal fredsfrämjande operationer, främst genom ekonomiskt och materiellt stöd till AU som bedöms bli den aktör som formellt leder olika insatser. Som största vapenexportör till kontinenten (inklusive Nordafrika) kommer EU ha en fortsatt viktig roll för Afrikas militära kapacitet.¹⁰³

Ekonomiskt kommer EU att fortsätta utgöra en av Afrikas viktigaste handelspartners, men i takt med ökad konkurrens om naturresurser samt ökat

¹⁰⁰ Expertdiskussion (2012)

¹⁰¹ Ibid

¹⁰² Till stor del bedrivs EU:s medlemsländers politik mot Afrika bilateralt, både avseende säkerhets- och biståndsinsatser, men i denna studie finns det inte utrymme att se på de enskilda ländernas förehavanden i Afrika söder om Sahara.

¹⁰³ Expertdiskussion (2012)

beroende av afrikanska energitillgångar bedöms EU:s möjligheter att agera för god samhällsstyrning och mänskliga rättigheter att minska.¹⁰⁴

4.2 Kina i Afrika

Kinas engagemang bedöms i första hand vara *ekonomiskt* motiverat och grundas på Kinas ökade efterfrågan på råvaror och nya marknader. Fokus kommer troligen att vara på stater som exporterar till Kina och där man har större investeringar.

Politiskt bedöms Kina fokusera på att förbättra sina relationer på lokal nivå då förutsättningarna för samarbeten är skilda från de på regional och statlig nivå. Syftet torde vara att minska risken för lokala upplopp och konflikter mellan kinesiska företag och lokalbefolkning inklusive afrikanska arbetare. Kina kommer troligen fortsätta att hålla sig undan interna angelägenheter i Afrika men kan agera som en ”informell medlare” för att nå stabilitet i de områden Kina är verksam i.¹⁰⁵

Kina bedöms fortsatt inleda ekonomiska samarbeten med auktoritära stater. Kinas förehavanden kan försvåra det internationella arbetet för demokratisering och mänskliga rättigheter eftersom Kina inte förväntas öka sina krav på dessa frågor i Afrika jämfört med nationellt i Kina.¹⁰⁶

Kinesiskt engagemang i fredsfrämjande insatser i Afrika kan tänkas öka. Trots att mycket tyder på att Kina kommer att fortsätta tillhandahålla vapen och stödja auktoritära regimer, har Kina blivit mer positivt till internationella förfrågningar om stöd. Kina har trappat upp sina aktiviteter med allt fler så kallade ”historiska uppdrag”¹⁰⁷ och deltar i allt fler fredsfrämjande insatser, dock oftast med ingenjörskorps snarare än stridande förband.

Från ett *socialt* perspektiv kan Kina tänkas öka permanenta bosättningar på kontinenten. Detta torde främst ske i områden där Kina redan har investeringsintressen, t.ex. Zambia, Sydafrika och Tanzania. Beroende på hur lokala intressen tillgodoses, kan detta antingen förbättra stabiliteten eller leda till xenofobi och instabilitet.

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Melber, Henning (2012)

¹⁰⁶ Expertdiskussion (2012)

¹⁰⁷ 2004 införde Kinas president Hu Jintao en ny uppsättning av ”historiska uppdrag” för de kinesiska väpnade styrkorna. En av uppgifterna är att värna om världsfreden.

4.3 USA i Afrika

Afrikas strategiska betydelse för USA bedöms öka. I första hand avser relationen med Afrika energiråvaror, kampen mot terrorism och en växande exportmarknad, särskilt i energi- och mineralsektorerna samt inom tele- och kommunikationssektorn. USA:s intresse i Afrika söder om Sahara kommer därför att vara såväl politiskt och ekonomiskt som militärt.

Ekonomiskt ser USA Afrika både som en marknad och som en källa till råvaror. Det är troligt att USA håller sig väl uppdaterad över Kinas förehavanden på kontinenten och att man kommer agera för att inte låta Kina bli en allt för stor aktör.

För USA är tillgången till olja av vikt med Angola och Nigeria som nyckelstater. Det är t.ex. inte osannolikt att USA bidrar med *militärt* stöd för att behålla stabiliteten i Nigeria och regionen om Boko Harams verksamhet i området eskalerar. Militärt kommer USA både ge stöd till arméer som verkar i den riktning USA ser som önskvärd, då främst genom kapacitetshöjande insatser i form av utbildning och material, och bedriva mindre operationer på egen hand. USAFRICOM bedöms förbli den primära källan för militärt utbyte och stöd på kontinenten.

Att bekämpa den ökade knarksmugglingen kommer troligen att bli en prioriterad fråga för USA. Syfte torde vara att strypa finansiering till terroristorganisationer och för att eliminera knarkkarteller vars verksamhet även når USA, där de anses vara ett stort problem.¹⁰⁸

4.4 Stater vars intressen i Afrika ökar

Många stater försöker positionera sig strategiskt i Afrika. Orsakerna är många men ofta relaterade till naturtillgångar eller att vinna marknadsandelar.

4.4.1 Ryssland

Sovjet hade en gång i tiden ett omfattande politiskt och ekonomiskt inflytande i Afrika men i samband med att Sovjetunionen upplöstes minskade detta inflytande. Ryssland ser idag flera möjligheter att försöka öka sitt inflytande igen, främst på det *ekonomiska* planet där man vill konkurrera om energiråvaror och ekonomiska vinster.

Ryssland är inte enbart intresserad av gas och olja utan även vanadin, krom, kobolt och uran. Afrika är dessutom en viktig exportör av gummi, fisk, kakao, kaffe and te till Ryssland. Den ryska regeringen har även uttryckt vilja att

¹⁰⁸ jfr med Perry, Alex (2012)

utveckla infrastrukturen i Afrika, främst för gas- och oljeutvinning men även för tåg- och landsvägstransporter.¹⁰⁹

En osäkerhetsfaktor är att flertalet ryska investerare inte anser att det är lönt att konkurrera med sina kinesiska motparter, samt bedömer de politiska riskerna som höga. Å andra sidan har Ryssland, jämfört med Kina, flera fördelar för att skapa samarbeten med afrikanska stater. En växande afrikansk oro över Kinas dominans gör att afrikanerna ser sig om efter andra alternativ. Antalet rysk-afrikanska forum har ökat som en följd av detta.

Ryssland har dessutom fördel i att de varken stödde kolonialiseringen av Afrika eller slavhandeln. Under sovjettiden bidrog de både politiskt och materiellt i afrikanernas kamp för självständighet. I flera afrikanska stater är militären till stor del utrustade med sovjetiska vapen och teknologi. Då många afrikanska försvarsmakter är vana med sovjetiska vapen och teknik, ses Ryssland ofta som en önskvärd leverantör vid inköp av nya vapen och relaterade tekniska system.

4.4.2 Indien

Indiens intressen i Afrika är pådrivna av resurssäkerhet, handels- och investeringsmöjligheter samt strategiska partnerskap. Indien har en långtgående historisk relation med Afrika som går bortom den europeiska koloniala eran. Efter en tids frånvaro har Indien påbörjat återtagandet av denna relation med olika stater på kontinenten.

Indiens relationer med Afrika är främst drivna av *ekonomiska* intressen. Indien har enbart 0.4 procent av världens oljereserver, dessutom har inga större upptäckter av olja skett sedan 1970-talet.¹¹⁰ För närvarande importerar Indien omkring 75 procent av sin olja och det förväntade behovet antas öka till över 90 procent till 2020.¹¹¹

De främsta exportörerna i Afrika söder om Sahara är Nigeria, Angola, Kamerun, Ekvatorialguinea och Sudan.¹¹² Indien har även oljeföretag i Moçambique, DRK, Kenya, Uganda, Tanzania och Mauritius och det är troligt att Indien ytterligare utökar sin närvaro i Afrika.¹¹³

¹⁰⁹ Worldcrunch (2011), *Russia In Africa: An Alternative To China's Investment Monopoly?* hämtat den 16 oktober 2012 från <http://worldcrunch.com/russia-africa-alternative-chinas-investment-monopoly/world-affairs/russia-in-africa-an-alternative-to-china-s-investment-monopoly-/c1s4335/>

¹¹⁰ Naidu, Sanusha (2010), "India's African relation: in the shadow of China?" Ingår i *The rise of China & India in Africa*, Cheru, Fanut och Obi, Cyril (red.), s. 36

¹¹¹ Indiens regering (2011), *India Seeks Greater Participation in Hydrocarbon Sector in Africa* hämtat den 15 okt från <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=78162>

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

Kina och Indien konkurrerar ofta om samma kontrakt. Kina har skördat de största framgångarna genom att lova stora subventionerade lån för att uppgradera och rehabilitera infrastruktur. Ett stort problem för Indien har varit och bedöms förbli vara hanteringen av landets komplicerade byråkratiska system, som många gånger har minskat möjligheterna att vinna upphandlingar och ro investeringsavtal i hamn.¹¹⁴

Militärt bedöms Indien genom FN vara en stor truppbidragare inom fredsfrämjande insatser på kontinenten. Indien förväntas även, till viss del som följd av sitt geografiska läge, öka sin marina närvaro utanför Afrikas östkust. Kuststater såsom Kenya, Somalia, Tanzania och Moçambique utgör troliga huvudsakliga partners för denna verksamhet.

4.4.3 Brasilien

Som en del i Brasiliens ledande roll för G20-gruppen och de så kallade ”sydstaterna” har och kommer landet förmodligen fortsatt att kraftigt expandera sin närvaro i Afrika söder om Sahara. I internationella fora (t.ex. WTO och IMF) är Brasilien och Afrika redan allierade. Dessutom delar de många såväl kulturella (bl.a. språkgemenskap) som klimatologiska beskaftenheter.

Ekonomiskt bedöms Brasilien utöka sitt engagemang som kreditgivare men också i större utsträckning säkra energiresurser, inte minst i Angola med vilka man även kommer att ha ett utökat militärt samarbete i form av kapacitetshöjande insatser.

Politiskt bedöms strategiska satsningar på utökad diplomatisk närvaro liksom kraftigt ökade biståndsinsatser. Brasilien kommer troligen att fortsätta expandera sin verksamhet som innefattar jordbruksutveckling, infrastrukturutveckling men också affärsrelationer där parterna agerar på mer lika villkor.

4.4.4 Turkiet

Turkiet kommer troligen fortsätta sin expansiva närvaro inom t.ex. uppbyggnad av infrastruktur i Afrika. Utöver att konkurrera om naturresurser med Kina är Turkiet intresserad av den växande Afrikanska marknaden. Till skillnad från Kina delar Turkiet religiös samhörighet med stora delar av Afrikas norra halva vilket kan utgöra en fördel i relationerna.

Turkiets agerande bedöms grundas i en samlad strategi som samlar politiska, näringslivs och humanitära frågor och aktörer. Flera nya ambassader har öppnats de senaste åren och Turkiet har en ambition att öka sin handel med staterna söder

¹¹⁴ Naidu, Sanusha (2010), ”India’s African relation: in the shadow of China?” Ingår i *The rise of China & India in Africa*, Cheru, Fanut och Obi, Cyril (red.), s. 36

om Sahara med 20 procent på tio års sikt.¹¹⁵ Men Turkiets förehavanden i Afrika är långsiktiga och förmodas inte skapa några större förändringar på kort sikt, mer än att vinna mindre marknadsdelar från andra befintliga aktörer på kontinenten.¹¹⁶

4.5 Andra aktörer

Utöver de ovan beskrivna aktörerna finns det andra stater och aktörer som har inflytande och kommer att påverka utvecklingen i Afrika söder om Sahara. Många EU-stater har bilaterala intressen på kontinenten och det är svårt att säga i vilken utsträckning dessa kommer att kanaliseras genom EU eller fortsätta hanteras bilateralt.

Saudiarabien och Iran har intressen i de muslimska delarna av kontinenten och bedriver t.ex. kulturutbyten och finansierar byggen av församlingslokaler och andra religiösa projekt; men de har även ekonomiska och ibland säkerhetspolitiska intressen såsom Iran i Sudan. Till viss del kan även Sydafrika ses som en extern aktör på kontinenten i den meningen att man är det land som är överlägset mest industrialiserat och andra afrikanska stater utgör en viktig exportmarknad för sydafrikanska produkter.

Utöver stater och företag har vissa multilaterala institutioner fortfarande betydande verksamhet och inflytande på utvecklingen i Afrika, t.ex. FN, Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken. FN har dessutom ett militärt intresse i en rad fredsfrämjande insatser.

¹¹⁵ Kimer, James (2011), ”Turkey Steps Up Presence in Africa” i *Nigeria Intel*, 20 dec 2011. Hämtad 17 okt 2012 från <http://www.nigeriaintel.com/2011/12/20/turkey-steps-up-presence-in-africa/>

¹¹⁶ Avseende Nordafrika har Turkiet agerat mer aggressivt för att få mer inflytande snabbare i det maktvakuum som uppstod efter de arabiska revolutionerna.

5 Slutsatser

Syftet med denna rapport har varit att övergripande analysera den säkerhetsrelaterade utvecklingen i Afrika söder om Sahara på tio års sikt, med utgångspunkt i att utvecklingen mellan och inom regioner och stater skiljer sig åt. FOI genomförde 2009 en liknande uppgift och det kan initialt konstateras att de slutsatser som drogs 2009 fortfarande är giltiga, dock med några förändringar.

Det förutsågs i rapporten från 2009 att maktskiften i Nordafrika var förestående, men inte att de skulle ske på det relativt dramatiska vis som blev utfallet. Andra faktorer som identifierades 2009 var vikten av den ekonomiska utvecklingen till följd av globalisering, inte minst avseende inkomstskillnader, den demokratiska utvecklingen, militära faktorer liksom sociala och politiska faktorer. Inga av de slutsatser som drogs då förkastats i denna rapport, snarare tvärtom.

Nedan följer en sammanfattning av de viktigaste slutsatserna i denna rapport, indelade i olika områden som har identifierats som de mest relevanta för att förstå den säkerhetsrelaterade utvecklingen på kontinenten.

Svaga stater

Fortsatt förekomst av svaga stater bedöms förbli en av de mer framträdande faktorerna för vad som kan ge förutsättningar för eller skapa osäkerhet och väpnade konflikter. Den institutionella kapaciteten i flertalet stater är låg vilket inte minst visade sig i Mali, ett land som av många biståndsgivare sågs som ett förebild avseende demokratisk utveckling.

Utbredd korruption, organiserad brottslighet och förekomsten av parallella statstrukturer inklusive informell marknad och traditionella rättsstrukturer underminerar alla staternas förmåga att bygga och bibehålla kapacitet. Ingen tydlig förändring till det bättre förutspås inom 10 år, vilket leder till slutsatserna att även demokratiutveckling kommer att gå långsamt och vara fortsatt bräcklig i flertalet stater på kontinenten.

Hantering av naturresurser

I de flesta stater i Afrika söder om Sahara växer befolkningen snabbt. Allt fler personer, ofta koncentrerade till städer eller andra urbana miljöer, ökar trycket på användandet av mark samt mat- och vattenproduktion. Dessa förutsättningar kan stimulera såväl samarbeten som konflikter där det mesta tyder på att den senare kommer att dominera.

Avseende färskvatten positionerar sig Etiopien kring nyttjandet av Nilens vatten och Sydafrika använder sin relativa styrka för att positionera sig i den s.k. kongobassängen – detta är endast två exempel på den allt intensivare kamp om färskvatten, liksom andra naturresurser, som förutspås.

Relaterat till naturresurser är extrema väderförhållandens inverkan på skördar, avskogning och föroreningar av betydelse. Den låga kvaliteten i resurshantering innebär att utnyttjandet idag inte är hållbart samt att det är en drivkraft till korruption och kortsiktiga vinster. En starkare stat med förmåga att generera och återinvestera statsinkomster i infrastruktur och institutioner har en enorm potential att driva en positiv och fredligare utvecklingsväg. Dessa fall utgör dock snarare ett undantag än en regel på kontinenten.

Konsekvenserna av snabbt växande urbanisering

En tydlig trend är urbanisering med snabbt växande storstäder som följd. Urbaniseringen sker i en takt som överskrider vad statsförvaltningarna i de flesta studerade staterna mäktar med att hantera. Detta leder till framväxten av stora områden med bristande infrastruktur såsom vägar, vatten, avlopp och andra faciliteter, men även utbildning, sjukvård och andra tjänster som vanligtvis åligger staten att förse sin befolkning med.

Dessa områden kan många gånger genomsyras av hög kriminalitet och osäkerhet. De kan karaktäriseras som svårgenomträngliga och har svårt att hantera t.ex. extrema väderhändelser.

Externa aktörer har stort inflytande

En tydlig utvecklingstrend är att allt fler externa aktörer, främst stater men även företag, flyttar fram sina positioner i Afrika söder om Sahara. Politiskt tar denna utveckling sig uttryck genom internationella samarbeten, nya grupperingar i internationella förhandlingar och ökad diplomatisk närvaro på kontinenten.

Därutöver satsar många stater på ett ökat kapacitetsutvecklingsstöd på en statlig nivå liksom på en ökad politisk förankring av aktiviteter på lokal nivå. Kinesiska intressenter utgör ett tydligt exempel på hur de har fått anpassa sin verksamhet i större grad efter lokala krav.

I de stater som har kapitalintensiva och strategiska resurser såsom olja, diamanter och andra mineraler, spelar allt oftare de nationella regeringarna ut de externa intressenterna mot varandra för att få bästa möjliga villkor för regeringen.

Ekonomiskt och miljömässigt är externa intressenter en pådrivande kraft i det s.k. ”land grab”-fenomenet. Land grab innebär att mark upphandlas för att säkra matproduktion för hemmamarknaden; bland andra har Saudiarabien och Kina bedrivit denna typ av verksamhet. Detta är en drivkraft till överutnyttjande av mark och naturresurser, och således till korruption och en ohållbar utveckling.

Fortsatt hög förekomst av illegala nätverk

En kombination av många olika faktorer – bland annat urbanisering, svaga stater och hög arbetslöshet – driver en ökad förekomst av illegala nätverk såsom internationella beväpnade grupper, terroristnätverk, organiserade brottsyndikat,

etc. Dessa grupper underminerar staten och destabiliserar de samhällen som de är verksamma i.

Därutöver utgör de ett hot mot såväl lokalbefolkningar som mot internationella medborgare. Vidare genererar denna typ av verksamhet finansiella medel (försäljning av droger, kidnappningar mot lösen, etc.) som används i direkta aktioner mot t.ex. EU:s medlemsstater eller dess medborgare.

Låg intra-afrikansk kapacitet att hantera konflikter

Många utmaningar består i att bygga en robust afrikansk kapacitet att hantera konflikter. I vissa fall har det existerat politisk vilja, såsom insatserna i Somalia och Sudan, men dessa insatser har inte varit utan problem. En av de centrala utmaningarna utgörs av att AU:s medlemsstater saknar en strategisk vision över vad den afrikanska freds- och säkerhetsarkitekturen ska kunna åstadkomma, vilket har varit tydligt i att de mandat som utfärdats inte innehåller sanktionsmöjligheter när stater inte samarbetar. En annan utmaning är låg kapacitet i form av utrustning och finansiella medel för att kunna sätta in trupper internationellt.

Nära relaterat är relationen mellan AU och de sub-kontinentala regionala organen, de s.k. REC:arna. Tillsammans utgör de en säkerhetsarkitektur men det är oklart hur villiga de regionala organen är avseende att centrera alltför mycket makt hos AU. Slutsatsen är att APSA inte kommer att ha förmåga/mandat att genomföra robusta insatser i kraftiga krishärdar, särskilt inte om insatslandet har en starkare stat eller ledare på plats.

De centrala konfliktregionerna består

Sahel, Afrikas horn och Stora sjöregionerna bedöms fortsatt utgöra centrala konfliktkluster på kontinenten. Dessa områden har gemensamt att de har svaga stater, internationella och regionala kopplingar som påverkar konflikterna samt hög förekomst av ickestatliga beväpnade aktörer.

Konflikter kan eskalera i andra regioner. Konflikten i Nigeria kan intensifieras med risk för regionala påföljder. Vidare är ett kluster bestående av Sudan, Sydsudan, Uganda och Kenya relativt instabilt. Anledningarna är bl.a. pågående konflikter i dessa eller angränsande stater, jakten på naturresurser och ett stort antal intern- och andra flyktingar.

Även området längs Nilen utgör ett högriskområde för uppblussad konflikt. Etiopien och Egypten har båda snabbt växande befolkningar, är stater som nyligen genomgått regimskifte efter långa perioder av diktaturliknande förhållanden och har behov av mer sötvatten än de nyttjar idag vilket gör staterna mer instabila än vad som tidigare har varit fallet.

Efter den arabiska våren

En av de tydligaste händelserna sedan 2009 utgörs av den arabiska våren. Även om de stater i vilka revolutionerna skedde inte utgör föremål för denna studie har dessa händelser haft direkt påverkan på händelserna i t.ex. västra och andra delar av Sahel. Den statskupp som genomfördes i Mali i mars 2012 utgör ett exempel på en oväntad snabb händelseutveckling som skedde till stor del med hjälp av att vapen och paramilitär förflyttade sig söderut från Libyen. Dessa resurser tillföll de Tuaregrebeller som slogs för makten i, framförallt norra, Mali. Generellt har hela Sahelregionen destabiliserats vilket har varit en bidragande orsak till att islamistgerillor och andra illegala nätverk har kunnat få starkare förankring och verka mer aktivt i området.

En central fråga har varit att studera huruvida den mobilisering och revolutionsanda som präglade många stater i MENA-regionen har utsikter att ske även i stater söder om Sahara. Bedömningen är att detta inte är troligt. En anledning är att demokratiutvecklingen har kommit längre i den studerade regionen och det finns visst utrymme för människor att yttra sig och påverka den politik som förs.

En ytterligare anledning är att samhällsstrukturen i dessa stater skiljer sig från den i Nordafrika. Befolkningen i området söder om Sahara är i större utsträckning lojal med sin klan och/eller etnicitet. Bedömningen är att dessa förhållanden kommer att bestå de kommande 10 åren varför en våg av revolutioner i Afrika söder om Sahara inte bedöms som trolig.

6 Referenser

Skriftliga källor

Akuta m.fl. (2011), "Combating Cyber Crime in Sub-Sahara Africa; A Discourse on Law, Policy and Practice" i *Journal of Peace, Gender and Development Studies*, Vol. 1(4) ss. 129-137, May 2011

Alessi, Christopher (2012), "Combating Maritime Piracy", *Council of Foreign Affairs*, 2012-03-23. Hämtad den 2 okt 2012 från <http://www.cfr.org/france/combating-maritime-piracy/p18376>

Arsano, Yacob. (2010), "Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin", i T. Tvedt (ed.), *The River Nile in the Post-Colonial Age*, I.B. London: Tauris, ss.161–78

AU (2004) *Solemn Declaration on a Common African Defence and Security Policy*, som antogs av AU generalförsamling i Sirte, Libya, February 28, 2004.

AU (2010) *Moving Africa Forward: African Peace and Security Architecture 2010 Assessment Study*, AU document

CIA (2012), *CIA the World factbook*, Hämtad den 12 okt 2012 från <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryName=Cameroon&countryCode=cm®ionCode=afr&rank=95#cm>

Civil Military Fusion Centre (2012), *Emerging Energy Resources In East Africa* Norfolk: CFC

Crane, Mary (2007), "Security in Nigeria", *Council of Foreign Affairs*, Hämtad den 2 okt 2012 från <http://www.cfr.org/nigeria/security-nigeria/p10029>

Dénécé, Eric och Rodier, Alain (2012), "The Security Challenges of West Africa" i Heinrigs Philipp och Trésmolières, Marie (eds.), *Global Security Risks and West Africa – Development Challenges*. Paris: OECD Publishing, ss. 35-52

EAC (2011), "EAC, USAFRICOM Joint Military Exercise Opens Tomorrow", *East African Community*, Nedladdad den 2 okt 2012 från

Foresight: Migration and Global Environmental Change (2011), *Final Project Report*, The government Office for Science, London: British Government

FN (2012), *Report of the Secretary-General on the work of the Organization*, report nr A/67/1. New York: UN

FN (2011), *World Drug Report 2011*. Wien: UNODC

Freedom House (2012), <http://www.freedomhouse.org/>, nedladdad i november 2012

Heinrigs, Philipp (2010), *Security Implications of Climate Change in the Sahel Region: Policy considerations*. Paris: OECD

Hull, Cecilia; Skeppström, Emma; Sörenson, Karl (2011), *Patchwork for Peace? Capabilities for Peace and Security in Eastern Africa*, Stockholm: FOI-R--3048-SE

IMF (2012), *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa - Sustaining Growth amid Global Uncertainty*. Washington D.C: IMF

Indiens regering (2011), *India Seeks Greater Participation in Hydrocarbon Sector in Africa* hämtat den 15 okt från <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=78162>

International Crisis Group (2012) *Implementing Peace and Security Architecture (II): Southern Africa*

Internet world stats (2011), *Internet Usage Statistics for Africa, 31 December 2011*”, hämtat den 19 okt 2012 från <http://www.internetworldstats.com/stats1.htm>

Jakobsson, Oskar och Eriksson, Mikael (2012), *Sahel – En säkerhetspolitisk mosaik*. Stockholm: FOI

Jansen van Vuuren (2010), *The impact of the increase in broadband access on South African national security and the average citizen*

Kimer, James (2011), ”Turkey Steps Up Presence in Africa” in *Nigeria Intel*, 2011-12-20, hämtad 17 okt 2012 från <http://www.nigeriaintel.com/2011/12/20/turkey-steps-up-presence-in-africa/>

Naidu, Sanusha (2010), ”India’s African relation: in the shadow of China?” ingår i Cheru, Fantu, Obi, Cyril (red), *The rise of China & India in Africa*. New York: Ned Books

Nossiter, Adam (2012), ”Across Africa, Steady Steps Towards Democracy” i *New York Times*, 27 Mar 2012.

Nwadiakor, Emmanuel (2011), *Nigeria and Security Challenges* i ”Vanguard”, 2011-12-30, hämtad den 2 okt 2012 från <http://www.vanguardngr.com/2011/12/nigeria-and-security-challenges/>

Oestigaard, Terje (2012), *Water Scarcity and Food Security along the Nile*, Nordiska Afrikainstitutet

Perry, Alex (2012), ”Route of the Problem” i *Time*, V.180, N. 17, 2012.

Putzel, James och Di John, Jonathan (2012), *Meeting the Challenges of Crisis States*. London: Crisis States Research Centre at London School of Economics and Political Science.

Servant, Jean-Christophe (2005), "La Chine à l'assaut du marché africain". *Le Monde Diplomatique*, hämtad 16 okt 2012 från <http://www.monde-diplomatique.fr/2005/05/SERVANT/12218>

Skeppström, Emma (2012), *Ett gyllene tillfälle? Den politiska utvecklingen i Somalia*, FOI Memo 4087

Tham Lindell, Magdalena, et al. (2012) "Afrika – en säkerhetspolitisk mosaik" i Malminen, Johannes och Winnerstig, Mike (eds.), *FOI:s underlag till AG Säkpöl 2012*, Stockholm: FOI

The Economist (2012), "A glass half-full – Representative Government is Still on the March in Africa, Despite recent Hiccups" i *The Economist*, 31 Mar 2012

UNEP (2011), "Water Issues in the Democratic Republic of the Congo Challenges and Opportunities - Technical Report", Nairobi: UNEP

Vines, Alex, Weimer, Markus (2011), *Angola, assessing risks to stability*. Center for strategic & international studies Washington DC

Världsbanken (2012), *World development report 2013 – Jobs*, Washington DC: The World Bank

Worldcrunch (2011), "Russia In Africa: An Alternative To China's Investment Monopoly?", hämtad den 2012-10-16 från <http://worldcrunch.com/russia-africa-alternative-chinas-investment-monopoly/world-affairs/russia-in-africa-an-alternative-to-china-s-investment-monopoly-/c1s4335/>

Övriga källor

Alfonso, Eldridge (2012), "Den nya generationen i Afrika – vilka utmaningar står den inför?", seminarium på *Utrikespolitiska institutet*, 2012-05-28

Expertdiskussion (2012), Strukturerad expertdiskussion genomförd 2012-09-11

Kwasi, Teuku (2012), Intervju genomförd den 2012-09-21

Maru, Mehari Teddele (2012), "Ethiopia and the AU", föreläsning på Sida, 2012-11-15

Melber, Henning (2012), "China in Africa – the debate revisited", föreläsning på ISDP, 2012-05-29

Stearns, Jason (2011), Intervju i september 2011

Workshop (2012), Workshop med deltagare från PASA, 2012-05-28

Bilaga 1: Africa in 20 years – Brainstorming on Security

Challenges

Participants

Family name	First name	Position	Organisation
Ms. Aligab	Rukiya	Project Officer	APFO
Ms. Nthiga	Monica	Programme Officer	APFO
Ms. Abdullahi	Lina	Research Assistant	AU
Mr. Yao	Pascal	Regional Desk Officer	AU
Mr. Gadin	James	Political Officer	AMISOM
Mr. Chanakira	Tonderayi	Director, Research & Documentation	CPIA
Ms. Kamutepfa	Judith	Director of Operations	CPIA
Ms. Sime	Sebene Negussie	Office Manager	CEWARN- IGAD
Mr. Bereded	Tibebu	CEWARN's Rapid Response Fund Administration and Accounting Officer	CEWARN- IGAD
Ms. Sirengo	Ethel	Program Assistant	EAC
Mr. Ngissa	Sitta	Programme Coordinator for Regional Political Integration and Human Security	EAC
Ms. Barasa	Leah	PSO Training Specialist	EASFCOM
Ms. Hailu	Helen	National Program Office, Regional Affairs	Embassy of Sweden
Mr. Dia	Doudou	Director	Goore Institute
Ms. Niyondiko	Therese	Expert in Gender and Vulnerable Groups	ICGLR
Mr. Mbona	Eddy	Project Officer on the regional initiative against illegal exploitation of natural resources	ICGLR
Ms. Muhitira	Marie-Goretti	Gender Communication Expert	ICGLR
Ms. Yegdimwork	Legawork	Program Coordinator, Peace and Security	IGAD
Mr. Ibrahim	Jemal	Head of Liaison Office Mogadishu	IGAD
Mr. Okubo	Yufnalis	Legal Council & Programme Coordinator	IGAD
Ms. Baiya	Angela	Head of Communications & Public Relations	RECSA

Mr.	Wairagu	Francis	Head of Research and Gender	RECSA
Mr.	Sangiza	Gerson	Senior Officer Defence Affairs and Planning	SADC
Mr.	Gnacadjia	Constant	Regional Coordinator for Conflict Prevention and Early Warning Zone	WANEP
Ms.	Azinim	Melody	Program Officer	WANEP
Mr.	Mendy	Francis	Zonal Coordinator-Zone 1	WANEP
Ms.	Bundu	Fattu	Programme Manager	WANEP
Ms.	Obaoye	Adenike	Program Officer, Women in Peacebuilding	WANEP

On May 28, 2012 participants to the PASA programme at Uppsala University visited FOI. Part of their visit was to engage in a brainstorming session on security in Africa 20 year. The aim was to identify major trends that could lead to inter- or intrastate conflicts, or that could lead to an increased stability on the African continent south of the Sahara. The PASA group prepared initial input based on questions given in advance by FOI. Input provided a starting point for the brainstorming session.

This memo is based on notes from the discussion session (including pre-prepared comments from the PASA group members). The discussions serves as an entry point to understand the dynamics related to security developments on the continent. Furthermore, knowing it is not the case, Africa was treated relatively homogenously. The purpose of this act was to make an attempt to identify general issues relevant, in one sense or another, across the majority of the Sub-Saharan African states.

Environment

Environment-related developments were identified as a main theme to insecurity by the PASA group. Topics mentioned were climate change, food insecurity, drought, famine and the scarcity of water. Certain trends were discussed in greater detail and issues related to land were central to understand a number of the negative consequences stemmed from environmental-related problems.

Land

Africa has a large agricultural sector and an increasing population. These two factors together make the continent very dependent on the ability to cultivate its land. The decreasing possibilities to produce crops were identified as an important trend that could lead to future instability on the continent. In addition:

- The economic development in Africa has increased the demand to utilise land in favour to build industries, institutions, etc. One of the consequences is that farmers are pushed away to less cultivable land.
- Foreign companies buy land, making the locals more dependent on the new land owners. External actors have a tendency to exploit land in order to secure their own food supplies and to make profits on oil and minerals. Consequently, the exploitation of land decreases the farming possibilities. Meanwhile, local landowners and local communities generally receive little gain from these land deals.
- Deforestation was mentioned as a concern affecting the agricultural possibilities negatively.
- As agricultural land has become scarcer, tensions between farmers and pastoralists have enhanced. This is already occurring, but may increase in the future.

An issue also discussed in connection to land and agricultural accesses was whether the negative effects could be mitigated by a greater access to technological solutions, making the usage of land more efficient. The general opinion was that this development was too slow and would not have major effects on the above mentioned negative trends.

Climate change

Climate change, also problem and challenge in itself, was identified as a major obstacle to cultivate land in Africa. The unpredictable rain seasons have made agricultural activities more difficult, hence becoming one factor which drives people away from the countryside to the cities. The rapid urbanization has increased the fragility as less people are responsible for the production of crops. In a twenty-year perspective this challenges are likely to increase.

Concerns were also raised regarding external factors, such as pollution from industrialised or newly industrialised countries, which the PASA group contended would be difficult to handle without international influence. In the decades to come further dialogue and coordination on this matter seemed important.

Finally, and related to above, the correlation between economic development and climate change was also highlighted as important to better understand of the current situation and future development.

Governance

Africa has seen a democratisation process and positive trends regarding governance were identified as a source of increasing stability on the continent: 1. Military governments have been or are being replaced; 2. a better organised and more active civil society is gaining influence; 3. a more independent media is growing in several countries and education has become more accessible to the people. There are also technological processes that in the decades to come will further enhance democratic participation and thereby governance accountability. For example, the usage of mobile phones and the Internet has led to an increased opportunity to keep protocol of good governance and to keep track of violence.

However, participants noted with concern that that there were still a number of hurdles to overcome with regard to better governance conditions. For instance, one concern related to foreign involvement and influence on African domestic policies. Foreign interests and corrupted leaders, in combination with weak public resource management, particularly in places where primary commodities such as oil and diamonds have been found, exacerbates negative governance structures. This challenge will be there for the 20 years to come.

Moreover, the lack of implementation of democratic constitutions adopted by African states was another source of concern. More training was requested on how the public is affected once a new constitution have been introduced, particularly on how to keep the government accountable for ensuring the rights of the people.

Resource management

Good resource management was raised as a possibility to avoid future conflicts. Particular areas relating to this discussion covered challenges of:

- Growing populations will need more access to water. There is a risk that today's often poor management of water will have consequences in the future. A PASA member referred to a report which concluded that certain areas/countries in Africa risked being out of drinking water by earlier than 2040 unless it was better managed.
- Securing food supplies during natural disasters.

Overall, good management and proper storage were recognised as essential.

Amorphous threats

Amorphous threats – including terrorism, cyber-crimes, money laundering and drug trafficking – was a theme raised. Notably these threats were recognised as

having considerable (negative) impact on development. Development was also seen as the key to mitigating many of those threats.

The group did also consider that even with well-functioning institutional security mechanisms in place, such as African Peace and Security Architecture (APSA), these threats could persist as they do in Europe and the USA.

Regional integration

Africa has during the last decades experienced several regional integration initiatives known as Regional Economic Communities (REC) and regional Mechanisms (RM) together with the overarching African Union (AU). The PASA group identified that regional integration was likely to be strengthened in a 20 years perspective and thus play an important role regarding the security-related development and how the continent manages (in) security. The enhanced regional capacities could resolve conflicts with mediation or other peaceful tools as well as to address conflicts before they become violent.

Actors

The RECs and RM as actors were identified as central for the security development on the continent. The role of leaders was also recognised and discussed intensely. The general opinion was that leaders had a very important role in the security development on the continent, although to some extent limited by external factors. There was no unanimous view on the 20-year development. However, some participants compared with Europe arguing that it took more than 200 years for the European states and leaders to come to where they are today – meaning that 20 years was perhaps not the time range that would change democratic structures.

Concerns were raised as to the influence of external actors buying land, exploiting natural resources – which also tangent leaders as actors and their relations with foreign states and companies. Lastly, concerns were raise over external factors such as global pollution forums, and for example the way in which the EU as an actor negotiated trade deals with African countries, blocking exports of African products and also dumping prices of many goods which had a negative impact on the economic development of the African continent.

Summarizing comments

Some general conclusions can be drawn from this short brainstorming session.

- Building governmental capacity is crucial in many aspects, for example being able to better manage resources, mitigate negative effects of climate change and to deal with amorphous threats.
- Leaders have a great role in driving this change as well as the civil society – Both areas will greatly have improved in 20 years.
- Regional integration will be strengthened and constitute increased capacity to mitigate conflicts before they become violent.
- External factors that are “out of the hands” of African leaders and governments remain a serious concern.

Complementing the many negative aspects, participants also contended that there were also many positive trends that would have impact on Africa’s security in a 20-year perspective. Notably, better educated generation in greater symbiosis with civil society would have improved the connection between the political leadership and the population but also improved the quality of the leaders. It remains to be seen to what extent this change will have been taken place by then and what the effects of external factors and interventions will be.

FOI would like to express its sincere gratitude to the PASA participants, who with short notice prepared themselves and engaged very actively in this rewarding short brainstorming session. We look forward to receiving comments and continue this discussion.

Bilaga 2: Mötesuppteckning från expertdiskussion om säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara, 10 september 2012

Deltagare

Expertdiskussionens deltagare kom från olika bakgrund (näringsliv, myndighet, regeringskansli, etc.) och representerade var och en expertis inom olika fält.

Följande personer deltog:

Eldridge Adolfo	Nordiska Afrikainstitutet, NAI
Sofia Birkestad Svingby	Näringslivets internationella råd, NIR
Mikael Eriksson	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Karolina Gasinska (moderator)	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Dennis Hultgren	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB
Henrik Häggström	Försvarmakten
Tove Ivergård	Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, IKFF
Daniel Jonsson	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Marcus Küchler	Ericsson
Birgitta Liljedahl	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Louise Othberg (resursperson)	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Mats Sandberg	Försvarmakten
Emma Skeppström	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Elisabeth Sköns	SIPRI
Johan Tejpar (moderator)	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Magdalena Tham Lindell	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI
Ingrid Ullbors Hägg	Försvarsdepartementet
Kristina Zetterlund	Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI

Bakgrund och metod

Försvarmakten har gett FOI i uppdrag att genomföra en studie med syftet att studera utvecklingen i Afrika söder om Sahara.¹¹⁷ Vilka är trenderna och

¹¹⁷ Söder om Sahara definieras här som alla Afrikanska stater som inte har kust mot medelhavet (inklusive Västsahara).

händelseutvecklingarna som kan påverka säkerhetsutvecklingen i detta område på tio års sikt?

FOI gjorde 2009 ett liknande uppdrag åt Försvarsmakten och en deluppgift i denna studie är att se på utvecklingen sedan dess. Studien utgår från ansatsen explorativ scenariometodik. I korthet innebär detta att studien ska identifiera faktorer av betydelse för säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara, vilket görs genom dels en litteraturgenomgång och dels genom en workshop. Vissa faktorer är relativt förutsägbara (ofta benämnda som konstanter), t.ex. demografisk utveckling och globalisering. Andra faktorer är mer osäkra (ofta benämnda som variabler) och utgörs av omvärldsfaktorer eller andra drivkrafter som antas kunna påverka framtiden, exempelvis den politiska och ekonomiska utvecklingen. Denna metod används oftast för att bygga många olika scenarier som då ska vara utmanande, relevanta men även plausibla; i denna studie väljer vi en verklighet och bygger alltså ett enda scenario eller utfall och väljer därför att diskutera runt de faktorer vi som bedöms som mer betydelsefulla.

Syftet med expertdiskussionen den 10 september var att diskutera fokusfrågan: *vilka olika händelseutvecklingar och trender som ur ett tioårsperspektiv kan ha väsentliga effekter på säkerhet i Afrika söder om Sahara?* I ett första steg genomfördes en brainstorming av viktiga faktorer. I ett andra steg grupperades dessa faktorer i olika kluster. I ett tredje steg genomfördes en omröstning bland deltagarna om de viktigaste faktorerna (grön prick) och de mest osäkra faktorerna (röd prick). I ett fjärde steg valdes de kluster med flest röda och gröna prickar ut för att diskuteras närmare i hela gruppen.

Svagheter i denna metod när studieområdet är väldigt stort och heterogent samt att ett av nyckelbegreppen, ”säkerhet”, är väldigt brett beroende på hur man definierar det, är bland andra att tiden inte räcker för att uttömma alla identifierade faktorer eller kluster och att det är svårt att låta alla komma till tals vilket kan ge en snedvridning i åsikter. Detta beaktas i den fortsatta studieprocessen.

Brainstorming och gruppdiskussion kring viktiga faktorer

Under workshopens första del fick deltagarna komma med förslag på faktorer som de ansåg var av central betydelse för utvecklingen av säkerhet i Afrika söder om Sahara samt försöka sja om i vilken riktning utvecklingen inom dessa faktorer skulle gå. Vi gick bordet runt tills ingen deltagare hade fler faktorer eller trender att ta upp. Exempel på faktorer som nämndes var bl.a. klimatförändringar, ekonomisk tillväxt, urbanisering, terrorism och externa aktörer. De olika faktorerna anges närmare nedan under ”Steg 3”.

Steg 2 - Klustring

Efter brainstormingen genomfördes en initial klustring. Den efterföljande diskussionen gav vid handen att klustringen inte tillräckligt speglade olika

dimensioner framförallt avseende skillnaden mellan drivkraft och konsekvens av säkerhetsutvecklingen. Vissa geografiska områden som hade pekats ut under brainstormingen klustrades inte och vissa faktorer konstaterades inte höra samman i något av de identifierade klustrena, t.ex. vapenhandel. På grund av tidsbrist beslutade vi godkänna de klustren som fanns namngav dem men med brasklappen att namnen inte var överenskomna i hela gruppen. Ett kluster blev utan namn. Totalt bildades åtta kluster.

Steg 3 - Prioritering av kluster – omröstning (viktiga och osäkra trender/ faktorer)

Nedan redovisas de kluster som identifierades och vilka trender och faktorer de innehöll samt de trender och faktorer som inte klustrades. Varje deltagare tillgavs sex gröna och två röda plockar som representerade viktig faktor/trend (grön) samt osäker faktor/trend (röd). I redovisningen nedan anges de värderingar som framkom enligt (x/y) där x anger antal gröna plockar och y antal röda plockar. Redovisningen innehåller även i vissa fall förklaringspunkter till de trender och faktorer som nämndes.

Ensamma (inte klustrade) trender/faktorer

- Fortsatt instabilitet på Afrikas horn.
 - o Det händer saker på Afrikas horn och till synes i en fredligare riktning. Men det är t.ex. för tidigt att bedöma hur den nya konstitutionen kommer att slå igenom i Somalia.
- Risk för inbördeskrig i Nigeria
- Försämrad säkerhetspolitisk situation i Sahel
 - o Området präglas av svag statlig kapacitet och de interventioner som diskuteras (inom ramen för GSFP, ECOWAS, etc.) kommer inte att vara tillräckliga för att möta de behov som finns.
- Ökat CSR (1/0)
 - o Företag kommer att ta mer socialt ansvar vilket har förutsättningar att driva en fredligare händelseutveckling
- Livsmedelssäkerhet
 - o Snarare en faktor än en trend men med betydande påverkan på säkerhetssituationen.
- Klimatförändring (1/0)
 - o Snarare en faktor än en trend men med betydande påverkan på säkerhetssituationen.
- Bristande kapacitet att hantera kritisk infrastruktur

Naturresurser (klustret fick totalt 13/3, varav 5/2 på klusterlappen)

- Utnyttjande av egna resurser

- Vatten som möjlighet
- ”Land Grab” – externa aktörer säkrar marktillgång för produktion av mat (1/0)
- Ökade konfliktmineraler (1/1)
 - o Som en konsekvens på ökad produktion av t.ex. datorer och mobiltelefoner och därmed ökad efterfrågan på mineraler
- Vatten som hot (3/0)
- Ökad konkurrens om resurser (3/0)

Externa aktörer (8/7 totalt varav 4/7 på klusterlappen)

- Staters ökade inflytande gentemot externa aktörer (2/0)
- Externa aktörers brist på MR-frågor (1/0)
 - o Rör framför allt ett skifte i vilka aktörer som har mycket inflytande på kontinenten, nya aktörer ställer inte samma krav eller konditionalitet på afrikanska samarbetsstater som USA och EU har gjort.
- Nya sätt att möta nya Afrika (1/0)
 - o Afrika vill inte behandlas post-kolonialt och ställer nya krav på ”givare” som är mer affärsrelaterade eller ska i större utsträckning på de Afrikanska staternas villkor snarare än tvärtom.
- Minskat liberalt inflytande
- USA lämnar Afrika

Icke namnsatt kluster (14/2 varav 3/2 på klusterlappen)

- Ökning av knarksmuggling
- Terrorgruppers stärkta ställning (3/0)
- Kidnappningar med ekonomiska och politiska motiv ökar
- Fortsatt förekomst av svaga stater (6/0)
- Mobilisering av extrema religiösa grupper
- Mer sofistikerade terrormetoder
- Miljökriminalitet/korruption
- Nya rutter och aktörer för vapenhandel (2/0)
- Dålig kontroll av maritim säkerhet

Demokratiutveckling (14/3 varav 4/0 på klusterlappen)

- Civila samhällets inverkan på demokratiseringsprocessen (0/1)
- Arabiska våren sprider sig söderut
- Fortsatt demokratisk utveckling (1/0)
- Friktion mellan olika (parlaments- och presidents)val (3/0)
- Minskad tolerans för dåligt ledarskap (5/2)

- Framväxt av nya ”demokratiformer”

Regionalisering (5/0)

- Global minskad tolerans för svaga stater
- Pan-Afrikanska modellen (0/1)
 - o Handlar om att man i Afrika i större utsträckning löser egna problem med afrikanska resurser.
- Regionalisering – Afrika går i olika riktning
 - o Olika regioner och ibland stater går i olika riktning
- Ökat regionalt samarbete (1/0)
- Maktförskjutning mellan afrikanska stater
- Ökad byråkratisering av AU

Internationella insatser (3/1 på klusterlappen)

- Ökad grad kapacitetsbyggande insatser med osäker ”output”
- Övergång från humanitära insatser till kapacitetsuppbyggnad
- Sämre kvalitet på FN:s insatser

Ekonomisk utveckling (11/6 varav 10/3 på klusterlappen)

- Ökad sårbarhet i homogena ekonomier
 - o Syftar på stater som är beroende av en eller ett fåtal varor/produkter)
- Ekonomisk tillväxt (1/0)
- Fattigaste får det bättre
- Ökade/minskade inkomstklyftor (1/3)

Socioekonomisk utveckling (20/6 varav 15/0 på klusterlappen)

- Minskad dödlighet
 - o Syftar på att människor inte dör i samma utsträckning vilket ger dem utrymme att kunna fokusera på andra frågor än att överleva.
- Stor ung befolkning som genom kreativitet har access till information och utbildning (0/3)
- Ökad tillgång till media (1/0)
- Större intellektuell kraft (1/0)
- Minskad spridning av HIV/Aids
- Ändrade migrationsmönster (0/1)
- Urbanisering (1/0)
- Framväxande medelklass
- Ökning av kvinnors deltagande (1/0)
- (Ökande) ungdomsarbetslöshet (0/1)

Diskussion kring de kluster med högst värdering

Ekonomisk och socioekonomisk utveckling

Vikten av ekonomisk och socioekonomisk utveckling och dess bäring på säkerhetsrelaterade aspekter underströks av majoriteten av deltagarna. Dels menades det att när det inte längre enbart handlar om överlevnad, såsom att förse familjen med mat och vatten för dagen, så kommer befolkningen börja ställa krav på sina regeringar. Afrika åtnjuter tillväxt i form av ökat BNP och utgör en jättemarknad; även om det är stora skillnader mellan olika stater händer det otroligt mycket och det finns stor potential för investeringar vilket i stort bedömdes som positivt för säkerhetsutvecklingen. Ett problem ansågs vara att tillväxten sker utan en fungerande fördelningspolitik och att jämställdhet var ett eftersatt område ibland annat detta avseende. Externa aktörer och företag genom sin CSR-policy gör skillnad men det krävs helhjärtade insatser vilket inte alltid är fallet. Med detta sagt menade några deltagare att fler kvinnor deltog i näringslivet, framförallt på positioner som kräver utbildning, och att deltagandet i näringslivet i större utsträckning var avhängigt klass än huruvida man var man eller kvinna.

Den ekonomiska utvecklingen för med sig teknologi och användandet av ICT-verktyg och sociala medier har ökat kraftigt de senaste åren. Detta ger förutsättningar att mobilisera folkmassor på det sätt som skedde under den så kallade *arabiska våren*. ICT-utvecklingen för också med sig nya utmaningar i form av sårbarheter vilket också gäller för annan kritisk infrastruktur såsom vattendammar. Det går att skönja andra trender såsom att fackföreningar aktiveras vilket också var fallet under den Arabiska våren och att det är just ungdomar som leder användandet av ICT och har förmågan att massmobilisera sig. Ungdomars efterfrågan av kommunikation och utbildning förutsågs öka drastiskt. I konfliktområden råder dock traditionella strukturer i större utsträckning. Det finns också trender och strukturer som skiljer sig åt från arabvärlden. Delvis utgörs dessa skillnader av förhållandet mellan politiker och medborgare i den meningen att man är väldigt trogna sina klan-strukturer. Det är också lättare att köpa lojalitet (genom klan-strukturen) än vad det kanske var i Nordafrika där utbildnings- och inkomstnivåer generellt har varit högre än söder om Sahara. Det finns även tendenser på att uppror och konflikter är riktade mot aktörer som inte i alla fall är de som ligger bakom det man misströstar. T.ex. var gruvarbetarnas protester i Sydafrika riktade mot arbetsgivaren snarare än regeringen som bestämmer villkoren för företagen. Ett land som blir extra intressant att följa avseende de mönster som kan identifieras under den arabiska våren är Sudan och i viss utsträckning även Sydsudan.

Det uppskattades att klan-samhället fortfarande kommer att ha ett starkt inflytande om tio år. Trots urbaniserings och ökad utbildningsnivå kan klansammansättningen fortfarande vara stark genom bättre kommunikationsmedel såsom internet och telefoni. Exempelvis i Ghana är det statens lagar som gäller men det är klanerna som hanterar familjedispyter och liknande strukturer finn i många andra afrikanska stater. Så länge det är klanen

som förser sina medlemmar med resurser (makt, mobiler, etc.) då kommer lojaliteten att ligga hos dem.

Externa aktörer

Externa aktörer har stor betydelse för Afrikas utveckling och under detta kluster diskuterades såväl aktörerna som sådana som Afrikanska staters förmåga att ställa krav på externa aktörer. Sydafrika är än så länge det land som i störst utsträckning ställer krav på sina biståndsgivare och andra aktörer. Den nya unga generationen ser sig inte som offer och vill inte bli uppläxade och därför motsätter sig många av de externa aktörerna. Detta gäller inte minst de krav många biståndsgivare ställer på efterföljande av mänskliga rättigheter och demokrati.

Många aktörer som inte nödvändigtvis delar EU och USA:s syn på stöd har verkat olika länge på den afrikanska kontinenten. Kina är ingen ny aktör i Afrika till skillnad från t.ex. Turkiet och Iran. Dessa stater delar i stort att de inte engagerar sig i kapacitetsuppbyggnadsprojekt, med undantag för utbildningsstipendier, utan ofta rullar in med stora projekt som leds och ofta även genomdrivs av personal från de egna staterna. Det går att skönja en ökad aggression gentemot de flesta externa aktörer, bl.a. så har Kina blivit försiktigare i hanteringen av sina relationer med Afrika – i mångt och mycket som en följd av öppet missnöje mot just bristen av kunskapsöverföring i relationen. I många fall spelar afrikanska stater ut externa aktörer mot varandra.

En del i denna utveckling återspeglas i en nytänd ”afrikansk nationalism” där många av samhällsbriseter som upplevs härleds till externa aktörer. Det finns en känsla ”dåliga deals” bland de afrikanska staterna, t.ex. avseende mark och gruvnäring, samtidigt som befolkningen får mer kunskap och ställer allt fler krav. I Zimbabwe, Sydafrika och Namibia ser man en nationalisering av verksamhet – vilket visserligen är unikt för dessa stater än så länge. Det finns en risk eller möjlighet att nya friktioner uppstår med Kina och andra externa aktörer i samband med att regeringar byts ut i de afrikanska staterna och när man börjar se över kontrakt och korrupta avtal.

Framöver är det troligt med ett skifte även i Afrika där företag får en mer framträdande roll på bekostnad av stater som partners. Inte minst gäller detta teknologisektorn där företag som Apple och Google fortfarande är väldigt små jämfört med i många delar av övriga världen.

Avseende externa aktörer och säkerhetsåtaganden och är det tydligt att det inte räcker med att enbart stödja säkerhetssektorn, vilket inte minst speglas i diskussionen om ekonomisk utveckling ovan. Man förutspår att det kommer att ske fler insatser med fokus på kapacitetsuppbyggnad (t.ex. Sahel och Afrikas horn) då sådana insatser bedöms vara billigare än fredsfrämjande insatser men det är viktigt att diskutera vilken typ av strukturer man stödjer då samt finns det

tvetydiga signaler i den politiska viljan att ta emot kapacitetsuppbyggande insatser.

Terrorism

Från ett svenskt perspektiv och kanske ”västligt” i stort, kommer terrorism spela stor roll en lång tid framöver. Det är troligt att fler mellanstatliga samarbeten skapas i syfte att hantera terrorism, t.ex. mellan Etiopien, Uganda och Kenya. Befintliga grupper befaras växa sig starkare på egen hand eller genom sammanslagningar som den av Al-Qaeda och Al-Shabab. Kanske kan till och med dessa stora globala terrornätverk ersätta mindre lokala terroristgrupper. Det kommer att ta lång tid innan de stater som nu ligger EU:s och USA:s blickfång, bredare Sahel-området,¹¹⁸ har tillräcklig kapacitet för att hantera de terroristorganisationer som är verksamma i området. På den positiva sidan fanns det heller inga utsikter att terroristorganisationer skulle sprida sig särskilt mycket längre söderöver än de verkar idag.

Avseende Afrikas hor ser vi tendenser till en positiv riktning, om än bräcklig sådan. Genomröstandet av den nya konstitutionen som bygger på såväl traditionella som moderna demokratiska uppfattningar är ett steg i rätt riktning för att Somalia ska få en fungerande stat efter mer än 20 års vakuum.

Nära kopplat till terroristfrågan är den organiserade brottsligheten. Skärningspunkter utgörs av sjöpirater och maritim säkerhet i stort där kontrollen av smuggling av olika illegala varor är väldigt svag, och ökat antal kidnappningar för lösensummor. Vi ser också en framväxt av nya trender för vapenhandel – nya vägar, nya aktörer, nya flöden. Det tydligaste exemplet är de massor av vapen som strömmade in i Mali när de inte längre behövdes i Libyen och som var en bidragande orsak till genomförandet av statskuppen i Mali 2012.

Övriga frågor som diskuterades i korthet

Under hela dagen uppstod diskussioner som inte direkt rörde något av de områdena som utgjorde grunden för fokusdiskussionerna. En generell kommentar är att många gånger konstaterades det att många av de identifierade faktorerna och även klustren hade inverkan på varandra eller rent sagt var avhängiga varandra.

En fråga som kom upp i många diskussioner rörde utvecklingen av demokrati och politik på kontinenten. Specifikt diskuterades hur den demokratiutveckling som har skett kommer att konsolideras, går den i västerländsk riktning eller kommer många afrikanska stater hitta hybridformer som i ökad utsträckning tar hänsyn till traditionella styrelseformer – så som redan sker många gånger idag. Deltagarna såg ett Afrika som båda har mer politisk vilja och kapacitet att lösa sina egna problem på kontinenten, inklusive säkerhetspolitiska problem, och

¹¹⁸ Från Mauretanium och Mali i väst till Sudan, Etiopien och Somalia i öst

samtidigt hur kapaciteten var långt ifrån tillräcklig och att vissa stater var mer eller mindre sönderfallande. Just olikheten mellan stater och även regioner underströks och bedömdes ha långtgående konsekvenser för vilken riktning den säkerhetspolitiska utvecklingen går i. Sammanräknat ansågs dock att den regionala kapaciteten skulle öka, ibland med ökad byråkratisering som följd men på lång sikt med positiva konsekvenser.

Klimat och naturtillgångar var ett återkommande ämne i diskussionerna om en så kallad "afrikanisering" men också för hur externa aktörer kommer att agera. Vatten är en nyckelfråga och kan betraktas såväl som ett hot som en möjlighet. Ökad tillgång till resurser kan leda till ökat klaninflytande; i det sammanhanget är det viktigt att nämna att detta kan verka negativt för demokratiseringsprocesser. När man talar om klan är det viktigt att beakta att klaner kan verka både i positiv och i negativ bemärkelse för terroristgruppers möjlighet att rota sig beroende på vilken agenda klanen har.

En trend som flertalet nämnde var förändrade migrationsmönster och urbanisering, men då också att konsekvenserna av dessa processer var svårbedömda. Det ansågs dock att utvecklingen skulle få konsekvenser på säkerhetsutvecklingen.

Avslutande kommentarer

Karolina och Johan tackar deltagarna för aktivt deltagande och en lärarik eftermiddag. Denna PM ska snarare betraktas som minnesanteckningar än en analys, de resultat som nåddes under expertdiskussionen används som underlag i det fortsatta arbetet med att analysera säkerhetsutvecklingen i Afrika söder om Sahara. Slutrapporten bedöms vara färdig i slutet av november.